

Halmos Antal

Nikola

(filmforgatókönyv)

Miről szól ez a történet?

A kommunista diktatúra kegyetlenségéről és az attól egy életen keresztül szenvedő békéjéről. Az anyai szeretetről és felelősségről kontra szerelem. A szerelem égető fájdalmairól és diadaláról. A gazdagság és szabadság vereségéről a gyökerekkel és felelősséggel szemben.

Ballada-hangulatot kell teremteni! Kísérőzenét a '[Vodku v glotku](#)' csapattól gondolnék kérni és/vagy [Vysotskij](#)-t idézni? A zene lehet csúfondáros, a tragikus tartalom ellenpontja, korlátozódhat az 'áttűnésekre' vagy ott erősödik fel, talán refrénként.

A szereplők:

- Nikola, 'A Nép Ellenségének Fia',
- Bela, Művész,
- Eli, Mama, Bela felesége, Nikola édesanyja
- Anyácska, Vera, Nikola nevelőanyja
- Nika, Forradalmár
- Emericus, Miniszterelnök
- Ludwig, Esztéta
- Jan, Katolikus költő
- Ladis, Felkent költő
- Frank, Vajákos
- Narrátor
- Öreg diák
- Ezredes
- Párttitkár
- Idegen diák 1, 2, 3
- Kisunoka
- és sokan mások

Narrátor (itt öszöreg, kecskeszakállt, bajuszt viselő férfi):

Kisunokám született. Nézem-nézem, ahogy vágat négykézláb, minden elérhető megtapogat, szájába vesz. Örül a virágoknak, minden porcikája lüktető kíváncsiság. Ha magasabb szintre akar emelkedni, odajön a lábamhoz, hasra fekszik, homorít és a lábával rugdalózik, a kézfejét forgatja: vegyél fel - mondja testbeszéddel. Felveszem, adok neki pusztit és elképzelem: nincs messze az idő, amikor meg fog kérni, meséljek valami fontosat az életemből. Fontosat, nagyon fontosat.

Elmerengek, mit is mondhatok majd ennek a gyorsan nyíló agyvelőnek, amikor érett lesz a tapasztalatok átvételére.

Lebegő érzés fog el, emelkedek a felhők közé, beackolom magam egy fehér báránnyal, tetejére, egyszerre látom a fél világot. Simogatom kis kecskeszakállam. Nicsak, ott folyik a Merengő. Látom a Nagy Kombinátot is. Hogy is becézik mostanság? Igen, persze, Merengő-újváros. Még épphogycsak átkeresztelték Merengőaljáról Nagytestvérvárára, Nagy Apánk és Tanítónk tiszteletére, amikor elkezdtem a szocializmust ezzel a két - fizikai munkához nem szokott - kezemmel építeni. El is várták - az Ifjú Kommunisták Tábora vagy mifene, a Párt,

meg ruhára is lehetett valamennyi pénzt keresni. Pedagógus család sarjaként dolgozni kellett a nyári szünidőben, hogy öltözködni tudjak. Jelentkeztem, mentem.

*

Nagytestvérvára.

Narrátor (szó - az öszöreg, kép - középiskolás siheder):

Merengőalja, a falu még állt. Féloldalas, az út és a löszfal közé épült apró házikókból álló falucska. A lösz-oldalban még barlanglakásokban is éltek emberek. Pár kilométerre épült Nagytestvérvára és a Nagy Kombinát, a 'vas és acél országa' első óriás-beruházása. Igaz, nem volt se vasércünk, se kokszolható antracitunk, csak meszünk. Mindent a nagy és baráti Birodalomból kellett hoznunk. Tengeren át, fel a Merengőn. De a jelszó elhangzott: utol kell érünk a kapitalizmust és az nem megy acélipar nélkül. És a Birodalom tanácsolta, diktálta. Huj, huj, hajrá, mindent bele!

*

Helyszín, történés:

A szocialista nagyberuházás szokásos zűrzavara: hatalmas hegyekben cementzsákok, részben kiszakadva, mindent belep a cementpor. Betonvasak szálkötegei halmokba rakva. Hatalmas, mély gödör: készül az 1. sz. kohó alapzata. Melósok fektetik bele a betonvas-hálót. Árkokban csákányozó fiatalok, az árkokon átvetett pallók. Vasút, a vágány töltése mintegy méter magas. Azon keresztül cipelnek 'fecskét' viselő suhancok 10-12 betonvasból kötött 12 m hosszú kötegeket. Hárman teszik alá a vállukat, a teher alatt csak összehajtogatott zsák védi a vállukat. Aki éppen a vágány tetejére ér, rogyadozik a súly alatt. Hőség, mindenkiről dől a veríték. Hosszú melós-nadrágot, bakancsot és tépett-mocskos trikót, valami (pl. svájci) sapkát viselő melósok lépnek az árkot ásó fiatalokhoz:

- Honnan, fiúk?

- A Bástyáról.

- Szünidősök?

- Persze, miért?

- Fogják vissza magukat.

- Hogy érti?

- Úgy, fogják vissza! 170% van a táblán! Maguk elmennek, mi maradunk! Megemelik a normánkat a maguk szintjére, aztán belegebedünk. Semmi pénzért.

- Mi meg ezzel keressük meg a ruháralót.

- Keressék máshol. Szóltunk. Ha nem mennek le 100-ra, leverjük a veséjüket.

Lassan megfordulnak és többet hátra se nézve elballagnak. Egyikükön van vállvédő párna.

*

Este, katonai sátorban heverésznek és előtte üldögélnek a hullafáradt, vörösre-feketére égett fiatalok. Van aki még a konyhán kapott kenyerét-sósszalonnáját eszi, mások óriás görögdinnyén osztzkodnak. 50 fabatka volt kilója. Az egyik sovány (a Narrátor) a vörösre dörzsölt, dagadt vállát tapogatja:

- Ha holnap cementet kapunk, megint beleköt.

- Váltogasd, hadd kössön az egyikbe, könnyebben lekopik a kötött réteg. Aztán míg ez köt, a másik kopik.

Valaki felröhög: - Izéld meg, én inkább újra gömbvasat kérek, még begyullad az egész.

- Kérni kérhetsz, úgyis leszarnak. Terv ugyan van, meg ütemezés is, de azt kapod, ami épp érkezik. Ők se tudják, azt hordatják, ami van.

- Hol tartunk, gyerekek?

- 800-900 körül, szállás-kaja levonásával is lehet úgy 600. Talán viszünk haza 700-at, 750-et, egy öltönyre biztos jó lesz.

Szél támad, hordja a port. Van, aki bögréjével, fogkefével, szappanával, törülközőt a vállára vetve indul a zuhanyozó-sátorba. Van, aki a lánysátrak felé baktat. Az egyik magas, mongolcsontú, előreugró homlokú legény elé fut egy formás, széparcú kislány, a karjaiba dobja magát. Hosszasan ölelkeznek, csókolóznak. A már megépült lakóblokkok mögé ejti vörös tányérját a lemenő Nap.

*

A Kisunoka felnéz a felhőkbe és kiabál: „Nade Papi, hát nem láttátok, hogy át vagytok verve? Tietek csak a meló volt, másoké a dicsőség.”

*

(Zene: diadal-himnusz karikatúrája!)

Narrátor (képben - érettségizett fiatal):

Két évig hittem még különösebb kétségek nélkül a szocializmusban. Építettem, ahol tudtam, ahol kellett. Ettől persze nem tellett továbbtanulásra, az ingyenesre se. Élni is kellett valamiből. Megpályáztam egy ösztöndíjat és elutaztam a Birodalomba, hogy ott járjam ki az egyetemeim. Már odautazóban meghökkentő élményben volt részem.

*

Határállomás. A Narrátor kiszáll a kellemes hálókocsiból, hogy sétáljon egyet. Rosszul öltözött (nem rongyos), borostás férfi lép eléje és nyújtja a tenyerét, koldul: Kenyeret, adjon egy falat kenyeret. Jesszusom, koldus! Enni kér! A Nagy Birodalomban! A döbbenettől szinte megdermedek, majd gyorsan visszaugrok a kocsiba. Némán figyelem a kocsik kerekét hosszúnyelű kalapáccsal ellenőrző, elég topis egyenruhát viselő vasutast. „Ezek is azt hiszik, a győztes Birodalomban manna hullik az égből.”

(Zene: melankolikus hangvételű, szomorkás dal. Inkább merengő, mint mélyen fájdalmas.)

Narrátor (képben - elsőéves egyetemista):

Alig melegendtem meg az egyetemen, sor került a Nagy Birodalmi Párt kongresszusára, az Új Főnök Nagy Apánkat és Tanítónkat leleplező beszédére.

*

Birodalmi főváros, az egyetem. Alacsony, kopottas, kétemeletes épület (ma is úgy létezhet). Nagyterem, Ifjú Kommunista Szövetsége-gyűlés. Vastag falak, függőleges formájú ablakok, mély beugrókkal. Súlyos műselyem függönyök. A szokásos díszletek: a dobogón vörös

posztóval takart asztal, vizeskancsó, poharak. Talán egy kis Nagy Apánk-mellszobor (meg kell alkotni a figurát szoborban is, képben is: generalisszimusz egyenruha - lehet Francoé is -, sok sújtás, csüngő. A pódium mögötti falon nagy arcképek: Marx, Engels, Nagy Apánk és Tanítónk. Az asztal mellett szónoki pódium, mikrofon (?). Az egyik egyetemista (az Ifjú Kommunisták Szövetsége vezetőségi tagja) felolvas. (Felváltva, vizet kortyolgatva olvasnak fel 3 órát a 12 órás beszédből, amit az Új Főnök mondott el a Nagy Apánk terrorjáról a kongresszuson.) (((Talán nem nehéz megtalálni archívumban ezt a három órát - ha pontos szövegrészeket akarunk mondatni.)))

(((Csak érdekesség, Franco nevei; családián: Francisco Paulino Hermenegildo Teódulo Franco y Bahamonde; ezt szerette: „El Caudillo de la Última Cruzada y de la Hispanidad, El Caudillo de la Guerra de Liberación contra el Comunismo y sus Cómplices” = „The Leader of the Final Crusade and of the Hispanic World, The Leader of the War of Liberation Against Communism and Its Collaborators.” = „A Végző Keresztesháború és a Spanyol Világ Vezére, A Kommunizmus és Kollaboránsai elleni Felszabadító Háború Vezére.” Ugyanolyan hibbant volt, mint Hitler és Sztálin vagy Bush!)))

- ...Hős Városunk párttitkárának gyilkosát teherautóval szállították a bírósági tárgyalásra. Az autóban a gyilkoson kívül hattagú őrség és az őrség parancsnoka ült. A teherautó egy ház falának rohant. A gyilkos szörnyethalt. Se az őrség, se a sofőr nem sérült meg...

- ...X város párttitkára a vérével írt levelet Nagy Apáknak és Tanítónknak. Figyelmeztette, hogy ellenség kerítette hatalmába a börtönt. Kínózzák, pedig ártatlan, minden gondolatával a kommunizmus győzelméért harcolt. Másnap bírósági tárgyalás, ítélet nélkül kivégezték... Aztán elneveztek egy várost róla. Mert a nép szerette. Hát hadd szeresse. Így, kőbe fagyasztva.

- ...X.Y.-t oly kegyetlenséggel kínozták, hogy összetörték kezét-lábát, majd amikor a törések összeforrtak, újra eltörték a csontokat...

- ...Nagy Apánk és Tanítónk maga állított össze számtalan ‘kivégzendők’ listát...

*

A gyűlés végén a Narrátor - mint diák - behúzódik a folyosó egyik ablakmélyedésébe. Egy darabig döbbsen mered maga elé, aztán felfigyel a kivonuló diákok tartására, a néha felemelt arcokra. Mint a vert sereg fogoly-oszlopa, úgy ballagnak: hajlott hát, mellre ejtett áll, üres tekintetek. A többség nemrégiben akár tetőket megmászva is igyekezett elköszönni a Haza Atyjától a hatalmas Dísztéren.

(Ha van a temetésről készített archív, felülről fotózott felvétel, ami nem nyújt beazonosítási lehetőséget, ide beusztatható. A Narrátor kommentálhatja, hogy a gyűlésről távozó diákok élményéről van szó.)

(Zene: Vysotskij, vagy az ő stílusában, üvöltő fájdalom.)

Borongós idő, csöpögő eső, dunszt. Fel-felerősödő szél söpri a vegyes szemetet a járdaszegélyhez. Szokatlan a birodalmi fővárosban, júniusban, ilyenkor rá szokott rontani a városra a tavaszt átlépő száraz kánikula. Nagy bőrröndöt cipel a ‘keleti’ pályaudvarban a vonat felé a sovány, cigányosan barna fiatalember. Nyári szünidőre utazik haza, a III. évfolyammal a háta mögött. Megáll, kezét vált, kerülgeti a rosszul öltözött tömeget. Szürke egyhangúság, sok fejkendő, batyus nénike. A pályaudvar európai méretű, hatalmas csarnok, aszfalt járófelületek. Több vonat áll bent, súlyos zöld kocsik. A hálókocsiban szinte előkelő kényelem, csupa faburkolat, színes szőnyeg a folyosón, réz kapaszkodók, vastagon párnázott ülések a

kétszemélyes kupében, ahol elfoglalta a helyét a fiatalember. A rejtett hangszórók népzene, indulókat sugároznak.

{U.a. másik alkalommal fogalmazva:

Birodalmi főváros, keleti pályaudvar. A hatalmas csarnokot csak szűrt fények világítják meg, az ilyenkor szokásos korai kánikula ezúttal elmaradt (június vége van), esőbe hajló időben küszködik nagy bőrröndjével a keleti gyorshoz igyekvő diák. Fülledtség. A pályaudvar nem koszos, de nem is tündököl, az emberek szürkén-feketén, gyürten sietnek a vonatokhoz, ütközve a szembejövő áradattal. A vonatok tisztán, zölden emelkednek ki a szürkéségből. A hálókocsi ajtaja nyitva, a kocsi minden porcikája súlyos masszivitást sugároz. A kalauznő feketében, piroscsíkos napellenzős sapkájával maga a komoly hatalom, bár szőke fürtjei kibuknak a sapka alól. Hosszasan vizsgálja a jegyet és gondosan besorolva elteszi, majd utat ad: 'tessék, a harmadik kupé'. Szőnyeg, csillogó rézkapaszkodók, tisztaság, a fülke sarkában függönnyel takart mosdó. A bőrrönd munkában edzett mozdulattal felkerül a csomagtartóba. Betölti az ajtót egy magas, szikár férfi: „Az útitársa vagyok. (Szinte előkelő gesztussal): Engedje meg, hogy bemutatkozzam: Halk muzsika szól, népi jellegű valami. Éppen híreket kezdenek mondani, határozott mozdulattal kapcsolja ki a 'zajládát'.}

A vonat elindul és nem kattog, a sínek (már akkor!) modern kapcsolódása sima futást biztosít. Ipartelepek, bádogtetők.

A két ember sorsa nem fonódott ugyan össze, de a Narrátor számtalan találkozási pont alkalmával csodálkozott rá: hihetetlen sorsú emberrel hozta össze az élet. Rövidesen tisztázzák, hogy nem tud az anyanyelvén. És mesél, lassan, elgondolkodva, néha kivörösödve a dühtől.

- Honnan ez a név? Kardosországi?

- Igen, a szüleim Kardosországban születtek. Apám a kommunista uralom alatt miniszterhelyettes volt. A bukás után menekülnie kellett.

*

Jelenet, átmosódó, áttűnő kép: Bástya (a főváros). A Forradalmár kapkodás nélkül selejtez, csomagol egy kis táskába. Kint autó várja, benne felesége. Szép vonások, telt (nem kövér), kíváncsú formák, rövidre nyírt fekete haj. Ijedt, nyugtalan szemek. Kiszáll, erőltetett nyugalommal, nyújtott léptekkel a minisztérium épületébe lép, a vörös csillaggal jelölt csúcsos sapkát viselő puskás őr még tiszteleg, ismeri az asszonyt.

- Elvtársnő, milyen hírek járnak? - kérdi. - Igaz, hogy nincsenek már messze?

A nő ettől elveszti a nyugalomát, csak egy fejbólintással jelzi, hogy igen és megszaporozza a lépteit, a lépcsőkön már fut felfelé. Az előkelő miniszterhelyettesi ajtót feltépi, a titkárnő rémült szemekkel konstatálja a nő arcáról most már sugárzó félelmet. Nyitja a száját, de csak tátog, halk sikollyal veszi át a rémületet.

A Forradalmár felnéz, majd folytatná a rakodást. A felesége azonban megragadja a karját. A férfi kérdően néz fel rá.

- Hagyd abba, elérték a város szélét. Nem jutunk ki.

- Ezek emberéletek! - mutat a kartonokba pakolt papírhalmazokra. - Nem maradhat itt egy szál se, megölnek, megkínóznak mindenkit.

- Mitől vagy biztos benne, hogy ugyanazt fogják csinálni, mint ti a Merengőn túl?

- Már csinálják. Ahogy elkapnak vezetőt, rögtön felkoncolják, akasztják. Meg kell semmisítenem, várj pár percet, a Vágóhídon kazánba dobáljuk, gyorsan végzek.

Gyorsulnak a mozdulatok, kapkodássá fajulnak.

- Jöjjön fel a sofőr! - szól ki a titkárnőnek a férfi. Cipekedés, rohanás, valahol megállnak, már nem őrzik az épületet, de a kazánál áll valaki. Szúrós szemmel figyeli, amint a sofőr és a Forradalmár hajigálják be a papírokat a kazánba. Nem segít, lassan hátrább vonul és eltűnik a kazán vetette árnyékban.

(Zene: tragédia, futás...)

*

Jelenet, újra a fülke: „És rövid zapatói és berlini tartózkodás után Párizsban telepedtek le. Ott születtem. Három-négyéves lehettem, amikor a szüleim ‘hazatértek’. Egy művésztelepen, álnéven húzták meg magukat.

((A fülke-jelenetekben természetesen változik a kép, hol reggelizik a két szereplő - fém-tartóban a teáspohár, sütemények -, hol bedugja a fejét a kalauznő és kérdez valamit.... A 6.-7. jelenet lehet ebéd a ‘vagon-resti’-ben: vodka, sűrű leves, báránysült, sör... A vonatablakban időnként suhan az erdős táj és meglepő módon nem szegényednek, hanem gazdagodnak a települések, ahogy távolodik a vonat a birodalmi fővárostól.)))

*

Jelenet, áttűnő kép: A Művész családi házának egyik szalonja (fotókból, festményekről rekonstruálható a jómódú művészdinasztia otthona, drága bútorzat, süppedő szőnyegek és képek, szobrok, zöld növényzet). A Művész, a Forradalmár és felesége, valamint a Miniszterelnök fotelekben ülnek. Beszélgetnek. A Nép Ellenségének Fia - négyévesen - játszik, időnként az apjához megy és kérdez valamit. Az felemeli, a térdére ülteti és megsimogatja a fejét, de aztán elengedi, zavarná a beszélgetésben.

Vita alakul ki a Kommunista Hatalom vereségéről, a helyébe lépő jobboldali rendszerről és a lehetséges megoldásokról (a Forradalmár adja fel magát vagy meneküljön a Birodalomba?).

Művész: Persze, nem volt idő kibontakozni és azonnal jött a támadás. Nem szabadott volna azonban terrorig vinni a szociális tervek megvalósításának eszköztárát. Te is engedél a nyomásnak és durva módszerekre adtad az áldásod. És nem lehet a kritikai hangot odafigyelés nélkül elfojtani. A jó háziasszony a levesesfazékra se köti rá a fedőt, hanem hagy egy rést, hadd távozzon a felesleges gőz. Ha nem szabadul, óriási erővé duzzad és robbanáshoz vezet.

Forradalmár: Utólag egyszerű mindent tisztán látni. Nem volt tapasztalatunk, túlságosan elkapott minket az elvek, szép elvek megvalósításának lehetősége. Azt hittük, széles kapuk nyíltak, pedig csak egy kis mellékajton lehetett ki-bejárni a még erős erődítménybe. Lehet, hogy vakság, de az vessen ránk követ, aki nem gyorsítja meg a lépteit, amikor az álmai kezdenek valósággá válni. És ott volt a vállunkon a háború nyomasztó zsákja. Siettünk is, éreztük, hogy a nagyhatalmak és a szomszédországok rémületbe estek. Na, nem annyira tőlünk, mint a Birodalomtól, de mi a sorjázas veszélyét jelentettük, világos volt, ha támadnak, először minket próbálnak meg levágni az anyatestről.

Feleség, a Művész szemét keresve és halkán mosolyogva: Ugyan, ugyan, akkor se szabad a pöcegödröt nem észrevenni és derékig belemászni. Elvesztettétek a józan eszeteiket. Szélsőséges eszméket akartatok még szélsőségesebb eszközökkel megvalósítani. Lenin nevében gyilkolni? Órűlség volt. És a papok, hívők üldözése mire volt jó, csak hergelte az egyszerű népet, akiknek jót akartatok. Istenem!

Forradalmár: Igazad is van, meg nem is. Nem a belső ellenállás volt a döntő, a nemzetközi reakció így is, úgy is megfojtotta volna a forradalmat. A tőkés világ urai mindig és mindenütt bevetik minden erejüket, hogy elnyomó hatalmukat és az összeharácsolt vagyonukat megvédjék, bárhol is fenyegeti őket veszély. Szép lózungot ragasztanak az ügyükhöz: a magántulajdon szent és sérthetetlen. Mindegy, milyen módszerekkel és hány ember megnyomorításával jutottak hozzá.

Feleség: Szent lázadás, de most itt vagyunk a gödörben. Téged keresnek! Jó, hazajöttünk, mert nem bírtuk a tőke nyomását. - Újabb mosoly. - De nem lesz egy pillanat békénk se. Fel kell adnod magad. Ki tudja, lehet, hogy egy-két év felfüggesztéssel megúszod!?

Miniszterelnök: Ó, nem, ez súlyos tévedés, álmom. Akit (a Forradalmár felé) a te szinteden elkapnak, biztos, hogy évekre lecsukják. És gondold bele: véreskezű hóhérok vannak a hatalom végrehajtói között. Meg is kínozhatnak. Hány olyan nevet tudsz, akire vonatkozó minden dokumentumot meg tudtatok semmisíteni? Azt mind ki akarják majd verni belőled. Nem, az önfeladás gondolatát el kell vetned! Más utat kell keresnetek.

Forradalmár: Mire gondolsz?

Miniszterelnök: Észak felé nem lehet nehéz eljutni a Birodalomba. Ott minden vörös forradalmárt örömmel fogadnak, munkát, kenyeret és nyugalmat biztosítanak. És nem lehet egyikünknek se mindegy átélni azt a fejlődést, ami itt megbukott. Építeni az álmainkat. Én mindenképpen ezt az utat fogom választani. Visszamegyek. Ti is gyertek. Itt csak nagy vérveszteség árán juthatnátok viszonylagos békéhez. És itt a gyerek is. Vele mi lesz, ha lecsuknak? Apa nélkül felnevelni egy fiúgyermeket szinte lehetetlen. Gyertek, menjünk ki.

Művész, a feleségre, Elire nézve: Nem hiszem, hogy józan lépés lenne. A Nyugatot se tudad elviselni, miből gondoljátok, hogy a Keletet könnyebb lesz? Jó, világmegváltó eszmék, én is kedvvel hallom a híreket. De idegen, nagy nélkülözésekkel küszködő világ. Te még csak beleszokhatsz, Nika, de asszonnyal, gyerekekkel? Nem szabad, ezerszer meg kell gondolni.

(Zene: lassú, szerelmes - orosz? - cigánynóta.)

*

Jelenet, a fülke:

Nikola: A birodalmi fővárosba települtek. Apám ott, a Nemzetközi Kommunista Bizottság irodájában kapott munkát. Nyolc éves voltam, amikor kivégezték, sok más oda menekült kommunistával együtt. Teljesen 'kiborul' és cifrán káromkodva szidja Nagy Apánkat:

- El tudod képzelni? Nem hallottál még róla? Milliókat irtott ki, koncentrációs táborokban, börtönökben. Nem számított, hogy külföldi állampolgár, különösen, ha bukott forradalom embere volt valaki. Kivégeztette. A mai napig nem tudom, pontosan mikor, hol? Egyszer csak eltűnt, Anyácska napokig sírt, rohangált, kereste. Aztán megfenyegették: hagyja abba, a Nép Ellensége az élettársa. Jobb, ha nem firtat semmit. Rá is sor kerülhet, meg a kölykére is. ... Ez az átok gazember, az imádott bálvány! ...

*

Jelenet, áttűnő kép: 'Bíróság': Szűk helyiség, kopottas bútorzat, dobogó nélküli hosszú asztal mögött hárman ülnek, az asztal vörös posztóval letakarva. A Nép Ellensége kis rozoga asztal mögött ül, verés nyomai nincsenek rajta, csak rettenetesen megviselt, falfehér, a szeme körül karikák, a szeme vörös, most is könnyben úszik. Nem a börtön viselte meg, hanem az előzmények, a hírek, az üldözöttség-tudat. Két napja tartóztatták le éjjel és hozták be ide, a Politikai Ellenség fő gyűjtőbörtönébe. Rabruhája kopott. Meg van bilincselve (de ez akár

elhagyható). Mellette börtönőr, aki a semmibe néz az egész eljárás alatt. Pár percig tart csupán a 'tárgyalás':

(Itt kérdések, feleletek. De jó lenne egy eredeti tárgyalás jegyzőkönyvére szert tenni!)

Bíró: Milyen kapcsolatban állt Berlinben a szociáldemokratákkal?

Forradalmár: Néhány személlyel találkoztam, szoros kapcsolatot nem tartottam fenn. Elsősorban a kommunista mozgalom lendületének megtörése okait kíséreltük meg elemezni.

Bíró: Tudja, hogy a szociáldemokraták a munkásmozgalom árulói?.....

Majd kihirdetik az ítéletet: Az első nem birodalmi Kommunista Forradalom elárulása miatt, és a rendszerünk ellen folytatott aknamunka miatt golyó általi halál.

(Zene: Vysotsky jajgatása vagy hasonló mély fájdalom)

*

Jelenet, újra a fülke: Édesanyám elmenekült, mert idegen útlevele volt. Nem tudott magával vinni, mert én az apám útleveleiben szerepeltem. Otthagytam egy családnál (micsoda áldozatvállalás a család részéről az adott helyzetben!), akik felneveltek úgy, hogy ember tudott válni belőlem. Az iskolából hamar kimartak: a tanítók állandóan 'a nép ellenségének fia'-ként emlegettek, a diákok ezzel piszkáltak, gúnyoltak. Anyácskám (így hívja a mostohát) kivett az iskolából és szakmára taníttatott. Beállító munkásként dolgoztam, mindig a legnehezebb feladatokat kaptam vagy vállaltam, hogy megmaradhassak az üzemben. Olyat is magam vállaltam, hogy műszaki hiba miatt leállított, de még teljesen ki nem hűlt kohóba bementem azbeszt ruhába öltöztetve. Úgy se bírtam volna ki, ha nem locsolnak közben vastag vízsugárral.

*

Jelenet, áttűnő kép: Ha egyáltalán meg lehet csinálni, ez a jelenet a kohóban. (((Mint a harang-jelenet a 'Rubljov'-ban?!))) A Nép Ellenségének Fiát öltöztetik, azbesztruha, csizma, bűvarsisak, csövek. Pár próbálépés, izgatott csoport veszi körül, szinte lassított-film mozdulatok. (((Nem tudom, hogy juthat be a kohóba, nyilván bontani kellett a kohó etető-száját!))) A kohó már nem izzik, de a sötét falakon is látszik a szürke hamuszín hőség. Mielőtt indulna befelé, elkezdik locsolni, ellenőrzik, meddig bírja a vízsugár nyomását. Ettől kezdve folyamatosan locsolják. Belép, kis lépésekkel halad a szemközti falhoz, valamit lefeszít (kiemel? - szakértő mondja meg!) és hozza kifelé. Kilép, csendes üdvözlés, sugárzó mosoly minden arcon. Nem ül le, nem szédül el. Lefejtik róla a sisakot, szinte robban a ruhából a hőség, róla patakzik a víz. Döntik beléje a felmelegített folyadékot. Hős lenne, ha nem lenne 'A Nép Ellenségének Fia'.

*

Jelenet, a fülke: A vonat közeledik a határhoz. Készülődés. A hosszas várakozást, a normál sínparra átemelést pár szóval kell áthidalni. A határ folyó, a hídnál 'A Nép Ellenségének Fia' nyugtalanná válik, mereven bámul ki az ablakon. Alig tűnnek el a hídszerkezet traverzei, visszafordul, elfehéredik, mint a fal, majd mutatja: „tehén”. Tiszta, szép kiejtéssel. „Nem beszélem a nyelveket” - dadogja és most már dermedten néz kifelé. „Ház” - mondja szinte kiáltva, majd ismét mentegetőzik: „Mindent elfelejtettem, hogy lehet?”. Majd ismét: „fa”. Döbbenet ül ki az arcára és rázza a fejét. Maga se hiszi, hogy felbukkantak az emlékezet bugyraiból a gyerekkorban megtanult szavak.

(Zene: ki lehet-e fejezni a hazára találást?)

*

Jelenet, a fülke:

Nikola (hosszasan bámul maga elé, meg-megrázza a fejét): Húsz éve nem láttam az anyámat. Nagyon ritkán kaptam valami hírt róla. Pártvonalon dolgozók között akadtak olyanok, akik mertek közvetítésre vállalkozni. Férjhez ment egy művészhez.

Narrátor: Milyen művészhez?

Nikola: Nem tudom, nem tudom, nem igen szóltak róla az üzenetek.

Narrátor: Mégis, festőhöz, szobrászhoz? A nevét csak tudod?

Nikola: Nem... Talán szobrász... Igen, szobrász.... Bela, Bela...

Narrátor: Szentisten, Nikola! Az ország legnevesebb élő szobrászáról beszélsz? Biztos ez a név?

*

Ezzel zárul a film 'a vonatban' része.

Narrátor: A Kommunista Birodalomban nevelkedett 'A Nép Ellenségének Fia' számára Bástyá (a főváros) maga volt a Kánaán. Már a vonaton megkért, segítsek kommunikálni a húsz éve nem látott édesanyjával és a Művésszel. Megadta a címet, másnap el is kocogtam a Merengő egyik hídjá melletti 'polgári', az elég jó állapotban maradt 'polgári' házhoz. A liftből kilépve is meglepett, hogy a lerobbant város kopott, háborús sebeket viselő házaihoz képest mennyire jól karbantartott a Művész lakásához vezető folyosó (pár lépés, de jó csempeburkolat, tiszta falak és ép világítótestek). Tudva, milyen nagy művészhez csengetek be, bizony felgyorsult a szívdobogásom.

*

Jelenet, a Művész lakása a Merengő hídfőjénél. Antik bútorzat, süppedő szőnyegek, széles fotelek, festmények, szobrok, sok virág. Eli, az ötvenes éveit mutató, de fürge és szép asszony siet ajtót nyitni, pillanatokon belül ott terem Nikola is, aki ki van éhezve az érthető szóra, majd megjelenik mögöttük a szikár, magas, rendkívül intelligens arcú Művész is. Elinek a diák maga mond pár szót: Mama, vele utaztam a vonaton (Eli ért valamit a nyelvén, kézzel-lábbal kísérve a szavakat, megértik egymást.) Igyekszik lázas lelkesedéssel bemutatni a Narrátort a Művésznak, aki kedves mosollyal nyugtázza az igyekezetet.

Művész: Fáradjon beljebb, helyezze magát kényelembe.

A Narrátor belesüpped egy magas támlájú bőrfotelbe és zavartan hallgat.

Eli: Parancsol kávét? Hűsítőt?

A Narrátor csak motyog: Igen, köszönöm.

Művész: Hallom, egyetemre jár a Birodalomban? A fővárosban?

Narrátor: Igen, ott.

Művész: És milyen szakra jár?

Narrátor: Repülőmérnökre.

A Művész felhúzott szemmel és fejbillentéssel jelzi elismerését: És mikor végez?

Narrátor: Három év van mögöttem, két év múlva diplomázok.

Eli megjelenik a kávéval, hűsítővel és rögtön témát vált: És mondja, hogy bírja az éghajlatot? Mi sehogy se bírtuk, nagyon szélsőséges. Azok a hidegek!

Narrátor: Elég jól bírom, bár egyszer majdnem lefagyott az orrom. Mínusz negyvenben mentem el hazai filmet nézni, figyelmeztettek, hogy elfehéredett. Meg akarták hóval dörzsölni. Szerencsére talán száz méterre voltam egy metró-megállótól. Befutottam, felmelegedett. Másnap két függőleges seb nyílt a hegyén, de azok gyorsan és nyomtalanul begyógyultak.

Eli: Még szerencse. És milyen most az ellátás? Van módja rendesen étkezni?

Narrátor: Változó. Az egyetemen mindig lehet valamit enni, ha mást nem, pácolt halat. A diákszálló éttermében pocsék ugyan az étel, de valami mindig van. A büfé viszont többnyire üres, jó, ha konzervek vannak. Az üzletekben is öröm, ha megjelennek tejfélék és hűsítőitalok. És a semmiért is sorba kell állni.

Nikola közben nyugtalanul sétál fel-alá. Nem érti a társalgást, csak sejti, miről van szó. Megszólal, fordítom: Olyan gazdag a Birodalom, szinte azt se tudják, miük van. Olaj, gáz, szén, jó föld. Hogy lehet, hogy közben nyomorgunk? Mindent fegyverekre költünk, kizsigereljük, irtjuk az embereket! Dolgozunk, mint az állatok és mire?

Művész: Pedig a diktatúrák általában fejlődést, jólétet hoznak. Nem is tudom, létezik-e, létezett-e valaha a Birodalmon kívül olyan nagyhatalom, ahol a diktatúra nyomorba döntötte a népet. A harmincas években úgy látszott, eredményes lesz, szépen fejlődött a gazdaság, a lakosság is büszke volt az eredményekre, de aztán láttuk, hogy pokoli öldöklés nyer teret. A legnagyobb döbbenet az volt, hogy saját híveiket irtották, mint Nikát is.

Narrátor: Büszkének büszkéek most is. Büszkéek a győztes háborúra, arra, hogy nagyhatalom lettek és csak ritkán lehet panaszt hallani.

Nikola: Hogy lehetne, amikor a fél Birodalom besúgó. És ha valakit bemártanak, nincs mentesség, kegyetlenül végeznek vele, vagy munkatáborba hurcolják. Onnan pedig ritkán kerülnek vissza emberek. Talán most, hogy Nagy Apánkat leleplezték, lazul a hurok, kezdenek visszaszállingózni, de néma mind, mint a hal.

Eli: Jó, hagyjuk most! A Narrátorhoz: Volna-e ideje, hogy fel-feljöjjön? Jó lenne, ha segítene beszélgetni. És meg is mutathatna Nikolának valamit a városból?

Narrátor: Persze, Nikolával már megbeszéltük. Talán holnap?

(Zene: nincs szükség további 'útmutatásra' ... a 'Vodku v glotku' megtalálja a hangulatot...)

*

Jelenet, áttűnés, egy-két villanás: Hegy a város közepén, rajta Erődítmény. Bár ebéd utáni órákról van szó, A Nép Ellenségének Fia jelenti, hogy megéhezett, enni kellene valamit. Itt van, a hegy alján, a Gerard (v. akármilyen)-szálló, ott, a hullámfürdő teraszán kapunk harapnivalót - javasolom. A terasz üres, helyet foglalunk az egyik asztalnál. Napsütés, lent hangos vidámsággal zajlik a hullámfürdőzés.

- Uzsonnáznánk - mondom a pincérnek. Fordul és hozza a két étlapot. Ki se nyitjuk, Nikola már mondja: Egy üveg vodkát. OK, tolmácsolom a pincérnek: Egy üveg vodkát kérünk. Jól lehűtve.

A pincér köszörüli a torkát: Két kupicával, nemde?

- Nem, kérem, ahogy mondtam: egy üveggel.

A pincér el, majd gyorsan visszajön, várja a rendelést. Nikolának mondom, van fatányéros, amit szeretek és tudom ajánlani. Elmagyarázom: kétszemélyes adag, többféle hús, azt hiszem, négy szelet, krumpli, savanyúság, saláta, szalonna és jobb helyeken kis bicska. Remek! - mondja. Egy adagot nekem!

Fogom, kivel van dolgom. Mondom a pincérnek: Két fatányérost kérünk. Határozottan zavarba jön. Udvariasan előrehajol: Kétszemélyes adagok.

Tudjuk, tessék csak hozni.

Csodálkozó tekintet, el. Két asztalhoz is letelepszének, jól öltözött népek. Megjelenik a nap terasz-főnöke, udvarias beszélgetésbe kezd. Hogy tetszik a szálló, a terasz, milyen szép időnk van, majd megkérdezi, honnan jött a vendégem? Csak annyit árulok el, hogy a Birodalomból. Megrendelünk nála egy-egy halsalátát a vodkához és két üveg sört.

Perceken belül hozza a pincér a vodkát és a salátákat és két zászlót, magyart és birodalmit (vörös alapon sok sarló és kalapács, meg hasonló). A szomszéd asztaloknál halk sustorgás, érdeklődés. Békésen elfogyasztjuk a salátákat és a vodkát, majd nekilátunk a fatányérosoknak. A sörök pillanatok alatt elfogynak, rendelünk még két üveggel, majd még egygel Nikolának, nekem már 'a fülelen jön ki'.

!!!Közben persze folyik a beszélgetés: Milyen csodálatos a különbség a két világ között! Nálatok nyugodt, békés az élet, gazdagok vagytok, mindent lehet kapni. Minden tiszta. És sehol egy rendőr, nálunk a Bástyában minden utcasarkon beleütközik egy 'patrolba'... (kibontani...)

Kis sziesztázás után kérem a számlát, a pincér hamar hozza és széles mosollyal megjegyzi: Sok jó étvágyú emberrel találkoztam már életemben, de Önökhöz hasonlóval soha. Távoztunkban a hátunkban érezzük a szomszédok elismerő tekintetét.

*

Jelenet, a Művész lakása, az előbbi szoba. Most élénk beszélgetés zajlik. A kerek asztaltól kisebb-nagyobb távolságra illusztris társaság ül, bőrfotelekben, karszékeken. A Művészre a késő délutáni fény jobbról esik. Tőle jobbra ül Jan, a Katolikus költő, mellette Ladis, a Felkent költő, kissé hátrább húzódva Frank, a Vajákos. A Művésszel szemben, kissé kivonva magát a körből ül az Esztéta (kövérkés, jovialis úr). Kettejük között a Narrátor, kissé félszegen. Csendben hallgatja a nagyok beszélgetését.

A prímet néhány percig a Művész és a Katolikus költő viszik.

A sovány, élénk tekintetű Jan felkacag: Mindenki bálványként imádja, a legegyszerűbb emberek is szeretettel olvassák, tudják ki volt, mit jelentett a forradalom számára. Hogy mi a titok nyitja? Egyszerű nyelven szólalt meg. Az anyanyelvi költészet művelői öelötte bonyolult kifejezéseket, verselési technikákat használtak, hétköznapi ember nem boldogult velük, talán meg se értette, miről szólnak. Ha ő kiállt a színpadra és elszavalta a versét, a szántóvető is megértette. Ez a legfőbb érdeme. Kapoccsá vált, összekötötte az irodalmat a néppel.

Művész: És ezzel az egyszerű, majdhogynem primitív nyelvvel hatékonyan lázított. Politikai értelemben pedig ez az érdeme: azonnal megértette mindenki, milyen fájó pontra gondol, mi ellen ágál. És mire buzdít. A költészetnek ma is feladata lenne, hogy felhívja a figyelmet a visszasságokra, a gazemberségekre.

Ladis (köpcös alkat, kálvinista fején az alig szürkülő szőkés hajat a homlokára fésülve hordja, a hangja kemény, ráspolyos): Nade Bela bátyám, nem gondolhatod komolyan, hogy ma ugyanolyan egyenes módon a szemébe lehet mondani a rendszernek, hogy kisiklott, hogy

otromba módon gyalázza meg a szocializmus elveit, mint ahogy ő merhette egy évszázada. Kemény hatalom volt az is, de lassan rezegtek az információ hullámai. Mire a költő által a pocsolyába dobott kő hullámai az illetékes fülekbe jutottak, egyrészt lecsillapultak, másrészt a hatalom azonnal tudta, hogy nem bolygatta fel különösebben a kedélyeket. Ma? Írnék három vádló versszakot és felolvasnám a Centerben, annyi a besúgó, hogy másnap jönnének és lecsuknának pár hónapra. Ma helyzetre van szükség, koncentrált fellépésre, különben.... (lehangoltan legyint)

Ludwig: A helyzet - úgy vélem - közel van. A Párton belüli vitákról mind kevesebbet hallunk, de ami kiszivárog, az mélyülő ellentétekre utal. Elérkeztünk a megbánás-korszak küszöbére. Hány diktatúra végét harangozta be a megbánás! Mind többet hallani arról, hogy Emericust vissza kell emelni a sárból és teret engedni a gondolatainak. De egyébként se igaz az érvelésed, Ladis! Ha minden irodalmár füttyre várna, hogy gyerünk, kezdjünk lázítani, soha nem alakulna ki az általad várt helyzet. Ha óvatosan is, nektek kell ébresztenetek, hiszen ti vagytok a nemzet ütőerének legjobb érzékelői. Képesnek kell lennetek, hogy a tenger alatti áramlatok moráját is a felszínre hozzátok. Ez a dolgotok! Ezért születtetek, ezért kaptátok azt a rendkívüli tehetséget, hogy versebe szedjétek gondolatokat, hogy rímbe öltöztessetek érzéseket! Bela bátyád szobrai, de még plasztikái, rajzai se születhetnek napi gyakorisággal és csak a nemzet legcsiszoltabb rétege látja őket. Én írhatom az értekezéseimet, de se a nyelvem nem sokan értik, se a fórumok, ahol megjelennek, nem jutnak el a tömegekhez. Ez a ti szántóföldetek, nektek kell megszántanotok, bevetnetek, öntöznotök. Aratni aztán jönnek majd mások is, akik megértik, milyen szép és fontos is a termésetek.

Kis költőcske: Apropos, Bela bátyám, mostanában nem dolgozol? Régóta nem láttam téled újat.

Művész (csak egy pillanatra mélázik el): Nem, fiam, nem dolgozom. A munkát ostoba embereknek találták ki, az okos ember alkot!

Eli (hogya elterelje a figyelmet a kis zavarról): Frank, most olvastam a „Bélpoklosok kerengőjé”-t. Bevallom őszintén magának, olyan volt nekem, mint Endrus ‘Cifra orgonája’ vagy Fellini ‘8 és fél’-je. Gyönyörű, helyenként hátborzongatóan szép, de a fene se érti. Csak azt ne mondja, mint Endrus, amikor megkérdezték, mit akart mondani vele: „Majd ha legközelebb olyan hangulatban leszek, megmondom.”

Vajakos: Pedig, drága Elike, minden sornak mély értelme van! A természetbe öltöztetett bolyongás az értelem csápjai, bolyhai, csatornái útvesztőjében. Utalások a felfoghatatlanra, az agy eltévelyedéseire, a hatalom rögzös útjaira, ficamaira. Igazán, kérem, olvassa el újra, belegondolva amit most mondtam. Mindjárt világossá válik minden.

Ludwig: Rendkívüli tehetség vagy, Frank! És látod, Eli meglátta benned Endrus borotvaéles agyát, mégse értett meg. Talán kicsit egyszerűsödnöd kellene, hogy ne csak borzold a kedélyeket, hanem fáklya is tudj lenni.

Jan: Ó, én nagyon élvezem Frank pazar fordulatait, jelző-halmazását, szófolyamainak végtelen tobzódását! Bár én tudnám ilyen felhők feletti sugarakban kifejezni magam.

Művész: Igen, van abban valami, hogy Endrushoz hasonlítjátok. Endrus más, szinte ellenpólus! Szikla-tömör, lényegre fogó, de a nyelvezete hasonlóan tobzódó, virágos volt. Kár volt az energiájából annyit pazarolnia a nőkre. Annyira imádták, felfalták, magukba akarták olvasztani, ami persze nem ment. Bika volt, igazi bika!

Jan: A Nagy Bika!

Ludwig: A lényeg, persze, hogy ő se tapsra várt: amint körvonalazódott számára valami disznóság, amint meg tudta rajzolni a kórképet, nem habozott, azonnal meg is tette. Igazi forradalmár volt. Nem a nők tették tönkre, vele az volt a baj, hogy lusta disznó volt. Fel-feljárt hozzánk vasárnapi ebédre és többnyire hetek óta nem írt semmit. Ilyenkor ebéd után rázártuk a társalgó ajtaját és nem engedték ki, amíg legalább egy verset nem mutatott fel. Óriási tehetségére jellemző, hogy sokszor két-három vers is született az 1-2 órás szobafogság alatt.

Jan: Azt hiszem, túlértékelitek a költészet szerepét. Nevel, gondolatokat ébreszt, érzelmeket gyújt, de forradalmat?.... A forradalmat teoretikus megalapozásra és lázító szónoklatokra, na meg szervezésre képes politikusoknak, profi forradalmároknak kell előkészíteniük, vezetniük. Rendkívüli agyra, a tömeghangulat tökéletes letapogatására és irányítására képes érzékekre és a döntő pillanat megérzésére, kemény végrehajtásra van szükség. Talán Lenin (???) rendelkezett mindezekkel a képességekkel, ez lehetett az orosz forradalom sikerének a kulcsa.

Ludwig (a Narrátorhoz fordulva): „Apropos, Lenin. Maga szerint Lenint és Nagy Tanítónkat lehet egyáltalán olvasni? Lehetetlenül zagyva a nyelvezetük.”

Narrátor (elborult arccal, mit lehet erre válaszolni?): „Én tudom olvasni őket és érthetőnek találom. Igaz, Lenin nyelvezete nem egyszerű, de nagyon világos, szabatos. Nem is politikus, ha jól megvakarjuk, hanem inkább tudós. Nagy Atyánké meg talán túlzottan is egyszerű, időnként primitívnek, mesterkéltnek tűnik. Tele van légből kapott kitalációval.”

Ludwig: De hát ezek az elméletek nem vezettek sehová. Illetve ma már világos, hogy diktatúrához, féktelen terrorhoz, külső-belső elnyomáshoz vezették a Birodalmat. Maguk odakint hogy látják?

Narrátor: Ezek a kérdések odakint nem lehetnek vita tárgya! Tananyagok, felelni kell belőlük, úgy, ahogy a szerzők megfogalmazták. És az, hogy most feltárták a Nagy Tanító által elkövetett disznóságokat és reformokon dolgoznak, meg kell, hogy teremtsék az emberi szocializmust.

Ludwig (visszafogott legyintéssel): Soha, fiatalember, soha, a diktatúráknak olyan mélyek a gyökerei mindig és mindenütt, hogy csak radikális forradalmak tudják megváltoztatni a világ folyását. Vagy háborúk, mint ahogy Hitleréket a saját háborújuk törölte el a Föld színéről.

Jan: Eltörölte? Ki tudja, milyen mélyek Németországban és talán nálunk is a gyökerek?

Eli: Ejnye-bejnye, ne foglalkozzatok a politikával! Ennyi művész és mire adják a fejüket, ahelyett, hogy a művészetekkel foglalkoznának?

Művész: Nálunk a művészeteknek - talán a nép ráhangoltsága miatt, talán mert nagy mesterek születtek ezen a földön - különlegesen fontos a szerepük. Igenis befolyásolni képesek és befolyásolniuk kell a politikát. És ki is mondta? Aki nem foglalkozik a politikával, azzal a politika foglalkozik.

*

Kisunoka: Papi, te komolyan elhitted, hogy változni fog valami?

*

- Más alkalom, a Művész lakása. Emericus és felesége a vendég. Ludwig is ott ül egy magas támlájú fotelben. Emericus éppen 'kiátkozott' állapotban van. Pár éve - felfogva, hogy a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálása a parasztságot elfordította a hatalomtól és a kényszerített iparosítás kimerítette az erőforrásokat - előszedték a reformokat megpengető Emericust, kinevezték miniszterelnöknek, majd alig másfél év után lemondatták és kizárták a

nagy Pártból. Nikola is élénken figyeli az eszmecserét. Előjátékként Emericus rácsodálkozik a huszonéve nem látott Nikolára: Hát ilyet! Milyen szép szál, markáns ember lett abból a kisfiúból, aki az ölemben mászkált!

Emericus: Milyen most a hangulat a Birodalomban? Bízna az emberek az új vezetésben? Milyennek látják az új miniszterelnököt? Mondanak-e egyáltalán véleményt róla?

Narrátor: Nem, dehog. Legalábbis abban a körben, ahol mozog, begyöpesedtek az emberek. Félnék. Nem oldódtak még fel. Nem mondanak véleményt vezetőkről. Legfeljebb a hiányt szidják. Igen, azon mind hangosabban keseregnek.

Emericus: Nem javult az ellátás?

Narrátor: Nem, egy fikarcnyit se. Általános a hiány. Grandiózus tervek születnek, a végrehajtás valahol mindig megbicsaklik és nem látni javulást.

Emericus: És az új miniszterelnök? Mit érezni a rendszer demokratizálásából?

Narrátor: Eleinte a sajtóban új hangokat lehetett hallani, elhangzottak kritikus vélemények is. Mostanra azonban lassan őt is csak Nagy Atyának, Szeretett Vezérnek titulálják. És számomra teljesen felfoghatatlan, hogy megjelentek a tűzfal méretű képei. Úgy látszik, a Birodalom népe nem tud meglenni valami fölējük magasodó bálvány nélkül. Szülik akkor is, ha nem erőszakolják rájuk. Ki tudja, mi ennek a jelenségnek a lélektana?

Feleség (a férfi karjára teszi a kezét, mintegy óvólag): Úgy hallani, közvetlenebb, mint a régiek.

Narrátor: Talán. Bár furcsa esetet mesélt nekem valaki. Meglátogatott egy Összbirodalmi kiállítást, megállt egy nem naturalista szobornál, nézte-nézte, aztán lerúgta a talapzatról és ordított, hogy ilyen főmedvényre nincs szükség ebben az országban. És az alkotójára se. Ott állt a szobrász, lila lett, feltépte az ingét, megmutatta a sebhegekkel teli mellkasát és vissza-üvöltött: Én ezért az országért négy évet harcoltam a fronton, engem senki se akarjon innen elzavarni! Engem minden, ezek a sebek is ide kötnek!

Emericus (dűnnyögve): Hihetetlen, hogy tehet.... (a felesége megszorítja a karját, elhallgat)

Narrátor (megérezve, hogy Emericust a felesége óvja a véleménynyilvánítástól): Mennem kell. Nikoláért jövök majd és kiviszem a pályaudvarra. Aztán két hétig nem leszek, lemegyek a Merengő déli szigetére segédmunkásnak. A tavaszi áradáskor elpusztult valamelyik falu újjáépítésénél fogok dolgozni.

*

Kisunoka: Persze ingyen, ugye Papi?

*

- Nikolát a Narrátor-diák kikíséri a pályaudvarra.

Narrátor (a taxiban és/vagy várakozás közben felteszi a kérdést): Jól gondold meg Nikola, nem kellene-e itt maradnod vagy visszajönnöd családotól és letelepedni. A szakmádra itt is szükség lesz és édesanyádék is tudnak támogatni. Nem kell a Birodalomban, a nyomorban szenvedned.

Nikola (csak rázza a fejét): Ott éltem le huszonöt évet, oda húz a szívem. Mire tanulnám meg a nyelvet? Él még Anyácska is, segítenem kell, valamit visszaadni a sok jószágból. És mit kezdene itt a feleségem, kislányom, egy szót se értenének. Nem, ott a helyem.

Szomorú, de látni rajta, hogy már elfogta a honvágy. Alig várja az indulást jelző füttyöt. Összeölelkeznek és hosszan integetnek egymásnak.

*

A Merengő déli szigete, önkéntes diákok segédmunkás-tábora, pontosan, mint Merengőújvárosban volt. A Narrátor (diák) a főként nála fiatalabbak között dolgozik-lakik, segédmunkát ad az egy-egy házat 'koszorúig' fix összegért felhúzó kőműveseknek. Ingyen, 'szociális érzékenységtől' hajtva. 'Kommunista szombatként' is felfogható.

Elszomorító látványt nyújt a falucska, pár ház falát már felhúzták, de a falu a földön fekvő háztetők két sorából áll. A jég egyszerűen elvágta a házak falát, a tetők leültek és viszonylag épen (felismerhetően) mutatták, hogy itt ház létezett.

Kemény munka folyik a tűző napon. A kőművesek már 'felvilágosodottak', nevetnek a 'kommunista szombaton': „Mi legalább kapunk valamit, de maguk mi a csudának töltik itt az idejüket?” - Meg ilyesmi.

Váratlanul gyűlésre szólítja a diákokat a táborparancsnok. Ismerteti 'a mi zseb-Atyánk' elvtárs lemondását.

Táborparancsnok (szomorúan, szemlesütve, remegő hangot erőltetve): Pártunk és kormányunk vezetője, X (??) elvtárs tegnap lemondott. Szomorú esemény ez országunk életében. Nagyszerű vezér hagyta el a kormányállást. Azt kérem maguktól, hogy egy pillanatig se rendüljön meg a hitük, a szocializmus építése rendületlenül folyik tovább. Nagyszerű fejlődés előtt áll az országunk, maguk számára biztos a jövő.

A szétszédelgő fiatalok között többen kuncognak, páran lehajtott fejjel távoznak.

*

Kisunoka: Papi, Te biztos voltál a szép jövőben?

*

- A Narrátor-diák a szünidő vége előtt újra felmegy a Művészhez, csomagot küldenek Nikolának. Kap a diák Bela bácsitól egy dedikált könyvet emlékül. Ő rajzolta az illusztrációkat. A dedikáció: „A kedves 'útítársnak', fiatal barátunknak Bela bátyja 1956 szeptemberében” ...

*

- Megrendítő élmény volt találkozni Nikolával a birodalmi viszonyok között. Olyan társbérletben lakott, ahol négy vagy öt család fért el egy közös előtér-konyha-fürdőhelyiség blokkból nyíló szobácskákban. A Nikoláéké, a három fős családé olyan keskeny volt, hogy kitárt karjaimmal elértem mindkét falát és a hossza se lehetett több három méternél. Ezt választotta a biztos jólét helyett. Egyedül fogadja a Narrátort, szépen megterített asztalkával és vodkával (???).

Nikola (a csomagot átvéve): Nagyon köszönöm, hogy elcipelted. Biztos levél is van benne Mamától. Hogy van?

Narrátor: Rendkívül jól néz ki, büszke lehetsz rá. Tíz évet nyugodtan letagadhatna! Sokszor csókol.

Nikola (kissé zavartan): Hát így élünk. Szűkösen. Mi felnőttek még valahogy megvagyunk, de a gyerek nem tud mozogni. Ahogy végez a leckével, rohan le az utcára, levegőzni, meg a pajtásaival szaladgálni. ... Szerencsénk van, rendes a szomszédság, rendet és tisztaságot tartanak. Csak az egyikkel nehéz, 70 fölött járó bácsi, minduntalan égve felejtí a gázrezsót.

*

Kisunoka: Papi, hogy lehet ilyen szegény egy gazdag ország népe?

*

- Diákszálló a Birodalomban. Nem nyomor-kép, de elég spártai a berendezés. Négy normális faágy, mellettük éjjeliszekrény, egyszerű asztal, négy faszék, az ajtó mellett kétoldalt beépített szekrény. Az ágyak alatt bőröndök, karton-dobozok. Kis polcok, sok könyvvel, az asztalon is könyvek. Tálca, egy kancsó víz, poharak. Az ablak fehér keretű, az egyik szárnyban 'fortocska'. Széthúzott nehéz függönyök. Kint heves eső, komor felhőzet, a szél az ablakhoz veri az esőt.

Az egyik ágyon idősebb, szőke diák ül. Az arca 'mokány', a harmincas kor ellenére mély ráncokkal. Kicsit görnyedt a tartása. A lábán szánalmas meleg papucs, egyébként elfogadható nadrág, pulóver. Kíváncsi szürke szemek, vizsgálódva néz a Narrátor-diákra, aki az asztalra támaszkodva ül, valamit majszol, amivel az öreg diák kínálta meg.

Öreg diák: Mi van ott nálatok?

Narrátor (szavakat keresve): Forrongás.

Öreg diák: És mi fog történni?

Narrátor: Ha nem lesz idén komoly gond, akkor soha.

Öreg diák: Mire gondolsz, felkelésre?

Narrátor: Igen, valami olyasmire.

Öreg diák (gondolkodik néhány másodpercig, aztán előbb szomorúan, majd haragosan, megrágva a szavakat): Azt nem fogjuk hagyni.... Elég volt, hogy a háborúban annyi emberünk pusztult el. ... Ha háborús tűzfészek alakulna ki itt, a szomszédságunkban, el fogjuk nyomni.! ... Minden áron elfojtjuk!

*

Az egyetem már ismert nagyterme. Egyenruhás, széles váll-lapos előadó (megformálendő a birodalmi elhárító szervezet elég magasrangú tisztje!) tart tájékoztatást a Szuezi-csatornáról és a szomszédországban kitört 'eseményekről'. Már tudja, hogy 'ellenforradalom' tört ki és le-fasisztázza Kardosországot!

Ezredes (néha jegyzetekbe pislantva): ... „Ellenforradalmi események zajlanak Kardosországban. A cél világos: meg akarják dönteni a szocialista rendet, ki akarják venni a hatalmat a nép kezéből és vissza akarják állítani a fasiszta rendszert. A támadás irányai egyértelműen mutatják, hogy jólképzett, komoly katonai tapasztalatokkal rendelkező emberek álltak a fellázadt népellenes erők élére. Tegnap megtámadták és elfoglalták a Rádiót, kivégezték a védőket. Kaszárnyák és rendőrkapitányságok előtt tüntetnek és megadásra, a fegyverek átadására szólították fel a katonákat, rendőröket. A miniszterelnök lemondását és X Emericus miniszterelnökké kinevezését követelik. Nem véletlen, hogy éppen Kardosországban tört ki az ellenforradalom. A világháború szégyenteljes elvesztése előtt 24 évig fasiszta rendszer dühöngött az országban, amelyik sötét provokációt felhasználva teremtett okot, hogy hadat üzenjen és megtámadjon bennünket. A rendszer bukása óta mindössze 11 év telt el.

Kardosországban mély gyökerei vannak a fasizmusnak. Figyelemmel kísérjük az eseményeket és a szocialista tábornak meg kell akadályoznia, hogy ilyen galád erők kerítsék hatalmukba az országot.”

Váltás, a helyszín ugyanaz, csak az idő ugrik.

Ezredes (felvesz egy cédulát az asztalról): Végül van itt egy kérdés.... üm...., amelyik túl hosszú ahhoz, hogy most megválaszoljam, meg nem is áll rendelkezésemre elég információ hozzá. Szeretném tisztázni, ki kérdőjelezi meg, hogy Kardosországban mélyek a fasizmus gyökerei?

Narrátor (feláll): Én.

Ezredes: És honnan veszi a munkástanácsok megalakulására vonatkozó információkat?

Narrátor: A Bástyá rádióállomásától és az egyik vidéki város munkástanácsának a rádió-adójától.

Ezredes: Itt tudja fogni?

Narrátor: Igen, elég jól, bár néha elnyomják.

Az emelvényen ülők összesúgnak, majd

Ezredes: Erre a kérdésre most nem tudok válaszolni, később esetleg visszatérek rá.

Távozóban, a sűrű diáksereg között odasündörög a Narrátor-diákhhoz egy magas, szőke fiú és súgja: „Hülyeség volt felállnod, ezt nem úszod meg. Nálunk kegyetlenül gyilkoltak, miért nem figyelsz, mit csinálnak a kis népekkel?” És mintha nem is állt volna meg, sietve elmegy.

A pódiumról lejön az egyik férfi és szól a tétován távozásra készülődő Narrátor-diáknak: Jöjjön velem, beszélgessünk!

*

Az ajtón, amihez érkeznek, tábla: Párttitkárság - Párttitkár.

Nincs előszoba, titkárnő, egyenesen a kis irodába lépnek. Nincs pompa, sőt. Könyvszekrények, fogas, kis, egyszerű íróasztal, előtte, hozzátolva kis tárgyaló, székek. Asztali lámpa. Nagy Atyánk és Lenin, alattuk Marx és Engels képe függnék az asztal mögötti falon. Az íróasztal mögött is egyszerű szék. Viszonylag sok zöldnövény. Súlyos függönyök.

A párttitkár alacsony, zömök férfi, rendesen fésült hajjal és a felső ajkat épphogy fedő, egyenesre nyírt bajusszal.

Párttitkár (a tárgyalóasztalnál lévő egyik székre mutat): „Üljön le!” - nyugodt, mély hang, a szeme inkább bánatos, mint haragos. Maga nem az íróasztal mögé ül, hanem a szemközti székre, előre hajol. „Nem kell elsietni a dolgokat... Nyugodtabban kell emészteni a történeteket... Én megjártam a maguk országát, végigharcoltam a háborút... Egy pohár vízzel megkínálhatom? (a bőlintásra tölt) ... Hmmm... Hogy is mondjam? ... Azt hiszem az előadónak van igaza... Elfoglaltuk a déli nagyvárost, három napot töltöttünk ott... Alig kezdtük el a polgári közigazgatás szervezését... Maguk visszafoglalták a várost... (krákog)... Nem mondom, a mieink se voltak angyalok... Nem, nem... De ami minket fogadott két nap múlva, amikor megint bevettük a várost... Nehéz arról beszélni is... Akasztott emberek... Voltak, akiket a főtéren fejjel lefelé akasztottak fel, de már előtte félig agyonverték őket.... Akiket fel lehetett ismerni, azok között voltak, akik elkezdtek a munkát velünk, de többről nem tudta senki, mit követtek el.... (ismét krákog, nagyokat kortyol a vízből) ... Egyszerű emberek voltak,

szegényes öltözékben.... Krrr (krárog)... Tényleg munkástanácsok szerveződnek? (hitetlenül rázza a fejét).

Narrátor-diák: Igen, úgy tűnik, minden fontosabb városban megalakultak. És érthető, súlyos hibák vezettek ide. Olyan országban, ahol csak a háborús években volt hiány, csak az utolsó hónapokban vezettek be jegyrendszert, most éhínség dúlt a falvakban két évig... A városi bérek meg arra se voltak elegek a legtöbb családban, hogy ennivalóra fussa. Legfeljebb még valami ruhára a gyerekeknek...

Párttitkár: Hát azért azt ne mondja, hogy a fasiszta rendszerben minden jól ment, láttam maguknál is nyomornegyedeket. Azok nem a háború alatt nőttek ki a földből... Várjunk nyugodtan egy kicsit, meglátjuk, mi történik. Nyugodjon meg, ne siessen. Keresni fogom...

*

Narrátor, ismét a felhők között: Határtalan izgalommal hallgattuk a híreket otthonról. Hihetetlen volt, hogy nem zavarják a forradalom adóit. Féltünk, persze, hogy féltünk. Mi lesz velünk, a rendszer híveivel? A kiválasztottakkal. Ugyanakkor a többség tisztában volt vele, hogy teljesen jogos a tömegek felháborodása. Hogy a fegyveres harc eredményre vezetne? Ebben viszont nagyon kételkedtünk. Valamennyire ismertük a birodalmi hadiipar potenciálját, a díszszemléken túl érzékeltük a hadsereg óriási erejét. Én magam amerikai szakfolyóirat középső dupla oldalán láttam birodalmi térképet a repülőgép- és rakétagyárak, hajtóműgyárak feltüntetésével. Több mint 200-at számoltam össze. Csak a légierő háttére az ötvenes években: 200 óriás-létesítmény. Tisztában voltunk a diktatúra keménységével, eltökéltségével. Nem is nagyon értettük a birodalmi csapatok kivonását. Nem voltunk egyedül! A legnagyobb csatlós ország diákjai találkozót kértek a diákszállóban. Szimpátia-nyilvánításnak, támogatásnak szánták.

- Egy diákszállói szoba (mint fentebb). Zsúfolásig tele, vagy tízen mi és többen a találkozót kérők. A többség falnak-bútornak támaszkodik. Eleinte csak érdeklődnek.

Idegen diák 1: Mit tudtok a kialakult helyzetről? Sikerült-e kiszorítani a kormányból a diktatúra vezetőit? Mit tudtok Emericusról? Képes lesz-e stabilizálni a helyzetet?

Csend.

Idegen diák 2: Tudjátok, hogy döntő küzdelmet vívtok? Példát szolgáltatottok nekünk és mindenkinek, akinek elege van a diktatórikus vezetésből és reformokért kiált!

Csend.

Idegen diák 3 (vehemens): Ha győztök, követni fogunk benneteket.

Egy a mieink közül: Korai még bármit véglegesként kezelni. A birodalmi csapatok visszavonultak ugyan a kaszárnyaikba, de egy lélek nem hagyta még el az országot. Ha parancsot kapnak, napok alatt le tudják hengerelni a csapatainkat. Csak döntés kérdése.

Idegen diák 3: Én remélem, hogy a birodalmi vezetésnek is megjön az esze. Rájönnek végre, hogy nem lehet a szocializmust birodalmi szuronyokon építeni.

Narrátor: Remek megfogalmazása a szomorú ténynek, hogy így épül. Mindenütt a táborban. És nem tudhatjuk, mi lesz a vége. Furcsa, ijesztő híreket hallani mészárlásokról, akasztásokról. Nem látom, hogy ez a folyamat megállítható lesz-e? Nagyon szép és jogos volt a kezdet, de kezd elfajulni. Emericus pedig szemmel láthatóan puhány, alkalmatlan a forradalom irányítására, a szélsőségek elfojtására. Sodródik csupán.

*

Ugyanaz a szoba, esti fények szűrődnek be az ablakon. A mennyezeti lámpa már be van kapcsolva. A diákok az ágyukon heverészve hallgatják a Bástya adóját. Recsegés-ropogás, de kivehető: „Katonáink kiszabadították fogságából a hercegprímást és diadallal vitték az X (???) érseki palotába. A hercegprímás nyilatkozott: tájékozódni fog és rövidesen szózatot intéz a néphez.”

Narrátor: „Atyaisten, már csak a Fehér Lovas és az Őrült Fasiszta hiányzik. ... Gyerekek, semmi jót sem várhatunk a továbbiakban. Mi lesz ebből? Lehet, hogy itt kell maradnunk?”

Másik diák: „Ne bolondozz! Úgy tudom, már vagy negyvenen a nagykövetség lépcsőin ülő-sztrájkjal követelik, hogy azonnal engedjék haza őket. Részt akarnak venni a forradalomban.”

*

Ugyanaz a kép, csak a diákok összetételében van változás. Többen ülünk, mind merevebben és hallgatjuk Emericus el-elmosódó szózatát. Amikor segítséget kér Nyugattól, valaki szinte ordít: Hogy gondolhatják, hogy az utolsó csatlósért az USA nekimegy a Birodalomnak? Világháborúba sodornák a világot! ... Halkabb ellenvélemények... meg ostobaságok... Narrátor: Kis pont vagyunk, nem fognak megmozdulni értünk!

*

Narrátor: A forradalom leverését követő vizsgasorozat befejeztével engedélyt kaptunk, hogy hazalátogassunk.

A már ismert vonat, hálókocsi. A vonat befut egy nagy birodalmi pályaudvarra. Sokan szállnak fel, majdnem mind fiatal katonatiszt. Hadnagyok, köztük néhány magasabbrangú, nem idős tiszt: őrnagy, ezredes. Vadonatúj egyenruhákban. Kíváncsian figyelem, mit csinálnak. A többség a szomszéd vagonba száll, páran még előbbre. Az én kocsimba is négyen-öten. Nyugodtan mozoghattak, és a többi utast se korlátozták miattuk. Rövidesen kimentek a kocsi elejére, cigarettázni. Utánuk mentem, én is rágyújtottam és rögtön szoba elegyedtem velük. Nem szívesen beszélgettek, inkább szavakat böktek ki, de nem nagyon udvariatlanul.

Narrátor: Hová visz az útjuk fiatalemberek?

Hadnagy: Kardosországba.

Narrátor: Tartós küldetésben?

Hadnagy: Igen, valószínűleg 3-4 évre.

Narrátor: Most végeztek talán?

Hadnagy: Igen, katonai akadémiát, ez az első ‘bevetésünk’. És mindjárt ilyen kellemetlen szituációba.

Narrátor: Hogy-hogy?

Hadnagy: El leszünk zárva a világtól, csak parancsra hagyhatjuk el a kaszárnyánkat.

A vagon folyosójáról kilép egy őrnagy.

Őrnagy (a hadnagyokhoz fordulva): Mondják be a nevüket és mutassák meg a fegyverüket.

Műanyag lapra rögzített blokkra írja - egyenként - a neveket. A pisztolyokat mindig megnézi, kiveszi a tárat és megszámlálja a töltényeket. Felírja a fegyver sorsszámát és a töltények számát. Meglepőnek találtam, de nem kért távozásra. Magam oldalogtam el, elkészönve a tisztektől.

*

Narrátor: Otthon a szüleimet és testvéreimet egészségben, de kétségekben vergődve találtam. Megnéztem Bástyát, hasonlított a világháború végi romhalmazhoz. Legalábbis néhány utca, épület nagyon szét volt verve. Meglátogattam Bela bácsiékat is. A bejelentkező telefonból tudtam, hogy gutaütés érte.

Eli fogadott az ajtónál. Megviseltnék, de nyugodtnak láttam: De jó, hogy jött, meséljen Nikoláról, hogy vannak? Jöjjön beljebb, nyugodtan beszélgethetünk. Bela mindent ért, de nem tud beszélni. (közben kis léptekkel haladnak a szoba felé) Amikor megtudta, hogy a birodalmi tankok újra dübörögnek a város felé, féloldalára megbénult. Külön szerencsétlenség, hogy a jobboldalra, nem tud dolgozni. Most tanul a balkezével rajzolni és írni.

A szoba túlsó szegletében, fotelben ül a Művész, felpolcolva. Fél arca merev, mintha az a szeme se mozogna. Üvegszemnek érzekelni. Bal kezével alig észlelhető intéssel köszönt. Ép szemében látom: megismert.

*

Narrátor (már lent a földön, egy karszékben ülve, az előtte kucorgó tizenéves unokának): Képzeld, Fiam, kirúgtak az egyetemről. Senki sem mondta meg, miért. Vártam, hogy a repülőgép-szerkezetan prof elkezdje a tavaszi félév első vizsgáztatását. - A bentmaradottaknak azt mondta később, maga mellé fog venni aspirantúrára. Nagy dolog lett volna, kísérleti kutatóintézetet is vezetett. Lehet, hogy holdrakétát is tervezhettem volna. - Szóval vártam a sorom, odajött a dékán aranyos kis titkárnője. Érdekes nénike volt, azt rebesgették róla, hogy arisztokrata származású. Nagyon kedves és udvarias volt, mint a kis zsidó matek profunk, aki előre köszönt mindenkinek. Na jó, arra kért, hogy a vizsga után menjek fel a dékánhoz. Megyek, néz rám kutató szemekkel: Maga mért akar itthagyni minket? Én? - kérdek vissza, dehogy akarok elmenni. Elém tol egy papírt. Nézem-nézem, az Összövetségi Oktatási Minisztériumnak a rektorhoz írt levele: zárjanak ki azonnali hatállyal. Akkor ez mi? - kérdezi. Azonnal tudtam, hogy az Ezredesnek írásban feltett kérdéseim miatt kaptam meg az útilaput. Mondom neki. Mesélje el a lényegét! Elmondom azt is. Azt vártam, hogy kirohan a rendszer, a szocializmus védelmében. Ehelyett mi történik? Gondolkodik egy kicsit, aztán megkérdi: Hány vizsgája van még hátra? Négy. - mondom. Mennyi idő alatt tudja letenni? Hát, talán jó két hét alatt. Három-négy napot kalkuláltam vizsgánként. Az sok. - mondja. Nekem most, itt, ki kellene magát zárnom és az állásommal játszok, ha nem teszem. Bizony isten, ezt mondta, nekem, a kiátkozottnak ott, a Nagy Birodalomban. A terror közepén! Látod-látod, vannak még emberek... bátor, igaz emberek. Azt mondja aztán csendesén: adok tíz napot, beszélje meg a vizsgáztatókkal és próbáljon utánanézni az ügyének. Menjen be a minisztériumba. Beszéljen a párttitkárunkkal, rendes ember, meg fogja próbálni, hogy segítsen. Nem hittem a fülemnek, kóvályogtam kifelé menet.

Hát ez történt. Tényleg tíz nap alatt vizsgáztam le, idegen nyelven, nehéz műszaki tárgyakból. Közben bementem a minisztériumba. Kis ügyintéző fogadott. Igen, ki kell zárnunk. Nem tudják felülvizsgálni a döntést? Nem, a maguk szervei kérték. Hogy zárjanak ki? Milyen szervek? Az Oktatásügyi Minisztériumuk. Puff, hová menjek?

A párttitkárhoz nem kellett nekem kopogtatnom, ő üzent a tanulócsoporthoz: a következő vizsga után menjek be hozzá. Fogadott, leültetett. Nem sokat szidott, csak megjegyezte: „Na látja, nem kellett volna hirtelenkedni.” Aztán leült az íróasztalához, elkezdett telefonálni. A második telefonnál felpattant és megemelte a hangját. Aztán már csak állt és topogott. Még vagy három helyen próbálkozott, leintették, sőt rászólhattak. Dühösen legyintett, aztán csak annyit mondott, siessek a vizsgáimmal. Kikísért.

A tancsop-vezető elárulta, hogy ők is jártak, ‘háromtagú delegáció’, a minisztériumban. Nem simogatták meg a fejüket.

Az ösztöndíjas társaim egyszer csak szóltak, hogy a nagykövetségen egy ‘delegáció’ vizsgálja a rosszul viselkedetteket, hőzöngők ügyeit. Menjek be, hátha... Bár ők beszéltek velük, mondták, semmivel se csináltam többet, mint ők. Figyelmeztették őket, hogy ezt utoljára mondták, mert aki még egyszer mondja, az is repül...

Épp befejeztem az utolsó vizsgám. Bementem, várakoztattak vagy egy órát, aztán én kérdeztem, ők hallgattak. Ketten voltak, egy nő a Pártközpontból, meg egy férfi a Minisztériumból. Miért zárattak ki? Csend. Mondom, a miatt a bizonyos papír miatt? Egy fejbólintás. Önök döntöttek így? Nem, a birodalmi minisztérium. Nehezen jött ki belőlük. Ott meg azt mondták, hogy Önök. Csend. És mi lesz a sorsom? A férfi elmondta tömören, először jött ki belőlük pár szónál több: Engedélyt kell kérnie a miniszter elvtárstól, hogy folytathassa a tanulmányait. A további sorsa pedig a káderesektől függ. Legalább igazat mondott. Szerencsés ember voltam. Sok ostoba, fafejű, keményvonalas gazdasági vezetővel hozott össze a sors, meghunyászkodó, kiszolgáló párttitkárokkal, de a káderesek majdnem mindig önállóan gondolkodó, és emberi lények voltak. Látod, milyen fura az élet. Ma mindenki azt hiszi, hogy ők voltak a legrosszabbak.

Na! A néma felvilágosítás és kioktatás után bementem a dékánhoz. Megköszöntem a megmentett évet és kértem a kizáró ‘parancsot’. A könnyező titkárnő behozta az előkészített okmányt és a dékán gondosan aláakanyarította a nevét. Összehajtogatta és betette egy borítékba. Úgy nyújtotta át, mint egy kitüntetést. „Remélem, sikerül befejeznie, jó feje van, kedveltük.”

Úgy léptem ki a kapun, mintha sötétkamrába léptem volna.

Azonnal el kellett volna utaznom a Birodalomból, de ott töltöttem még egy hónapot. Megnősültem.

*

Narrátor: Felkerestem Nikolát. Alig telt el egy év azóta, hogy belépett a hálókocsi-fülkébe: „Az útitársa vagyok.” Megérezte tán akkor, hogy egész életünkben útitársak leszünk? Két kitaszított. Az egyik az apja ‘bűnéért’, a másik a saját ‘botlásáért’. Mindketten húztunk valami nehezéket magunk után, sokkal súlyosabbat, mint ahogy azt a környezetünk érzékelhette. Valami sorstalanságot. Nem kellett sokat beszélnünk. Letett egy üveg vodkát az asztalkára, mellé pácolt heringet, uborkát. „Aztán ne feledd azokat, akik rendesek voltak veled! Nem egy nép szűrt ki veled, hanem egy rendszer. Gondolj néha Anyácskára, ő milyen áldozatot hozott értem...” Elmerengett: „El nem tudom mondani, hány ember kockáztatta a sorsát, jövőjét, hogy az én bajomon enyhítsen.” Gondolkodott, felhajtottunk egy pohárral, szagoltunk hozzá uborkát: „Nézd meg, a Mama rendben van-e, nincs tőle semmi hírem... Talán Bela van rosszabbul? Üzenne...”

Nagy ugrás az időben. A Narrátor negyvenes éveit mutató bajszos-szakállas, helyenként őszülő férfi. Autóban ül, tempósan hajt egy sztrádán. Egy pillantásra elsötétül a kép, majd újra világos lesz. Az autó 30 fokos szögben rohan változatlan tempóban a korlát felé. Egy villanásnyit látni a km-órát: 120 mellett áll a mutató.

Első kép: Óriási csattanás, az autó két kerékre emelkedik. A vezető behúzza a nyakát, egyben elhúzza a fejét a közeli aszfalttól. A kocsi lavírozva távolodik a korláttól és nagy dörejjel visszazuhan a korlátra. Onnan ismét két kerékre áll. Lavírozás, a kocsi távolodik a korláttól és

hatalmas csattanással lepuffan az aszfaltra. A vezető fékezne, de az már nem fog. A kocsilassú forgással, éles csikorgással több mint 180 fokot fordul, kicsúszik a lankás partra és a forgalommal szemben megáll. Benzin- és olajfoltokat látni, a vezető gyorsan kikapcsolja a motort. Pár másodpercig nézi a nyugodtan száguldó forgalmat, majd a kocsi belsejét, a sértetlen ablakokat. Felemeli az (akkor még) táskányi mobilját, beszél a feleségével. Megpróbál kiszállni, az ajtó beleütközik a fűbe, de nyomásra nyílik akkora rés, hogy kipréseli magát a kocsiból (((Innen a valóság, álmokképekkel váltakozva.)))

*

Második kép: Ugyanez a jelenet-sor, de nincs más hang, csak valami csendes suhanás, mintha repülne vitorlázó repülőben. Megállás után félreejtett fejjel ülve marad a kocsiban. Lassan megjelenik egy fiatal pár, a környező bokrosból lépnek ki. A helyzetet látva a férfi feszíti ki az ajtót, de nem meri mozdítani a vezetőt, csak a fülével hajol hozzá. Konstatálja, hogy lélegzik. Szaladj vissza és hívj mentőt! - szól a nőhöz. Kikapcsolja a motort. Szirénázás: mentő, rendőrség ... (((Innen álmokképekben folytatódik ez a sorozat.)))

...Tompá fényszűrődik át a kórházi szoba fakó, sárgás foltokkal tarkított függönyén. Az egyik ágyon, párnákkal felpolcolva fekszik a Narrátor, az egyik halántékán kötés. Hirtelen erős fénycsóvát lát, amiből kilebeg egy tizenéves fiúcska, ugyanaz a Kisunoka, aki fentebb szerepelt, és leül az ágy szélére. Megfogja a kezét és suttog: „Papi, nem szabad itthagynod minket! Én leszek az unokád. Meglátod, ha majd megszülettem, sokat leszünk együtt és szeretni fogjuk a világot, az életet. Most meg addig mesélek neked, amíg meg nem gyógyulsz. Figyelj jól, hátha te is tanulsz valamit tőlem, hiszen én előre is látok a jövőbe. A te jövődbe, ahogy te szeretnéd látni a világot. Meglátod, majd együtt kigondoljuk, aztán meg is formáljuk. Legalább a fél világ segíteni fog nekünk!”

A Narrátor motyog valamit, a néző nem értheti, de a Kisunoka válaszol: „Hát persze, persze, nemsokára befejeződnek a kerekasztal-tárgyalások és virágba borulnak a rétek. Kiképzik a függetlenséget, szabadságot, demokratikus államrendet. Kilépjünk a Nagy Szerződésből és soha többé nem lépünk be katonai csoportosulásba. Olyanok leszünk, mint Svájc. Tudod, mindenkinek elege van az öldöklésből, mészárlásból és ki a fene fenné ránk a fogát? Kis porszem vagyunk, tudod: a tetű pöcsén - hű, de csúnyán beszélek - pattanás. A Birodalom legyengült, el lesz magával foglalva. Talán szét is esik. A szomszédnépek meg ugyancsak le akarnak szakadni a Birodalomról, azzal lesznek elfoglalva. Ha nem piszkáljuk őket, ők is meg fognak békélni velünk. Meglátod, párszáz díszkatonára marad, a sok-sok dupla piros sávossal hódolnak, meg egyéb széles vállpántost elküldjük valahová, kapnak egy kis földet, traktort, szántathatnak-vethetnek. Nem lesz, aki azon törje a fejét, mennyi repülőre, meg tankra, meg egyéb hatalmi szimbólumra költse a pénzünk. Igazán ne fájjon ezért a fejed!”

Ajtónyikorgás, újra villan a fénysugár és a Kisunokát elszívja magával.

*

Újra a baleset záróképe. Nyugati kocsik. Egy fiatal pár lép ki a bokrok közül. A férfi megkérdezi a Narrátort, hogy nincs-e valami baja, majd, hogy hívjon-e kocsiszállítót. A Narrátor odaballag egy törpefényűhöz és megrág, majd kiköp pár tülevelet. Alig ér vissza a kocsihoz, szirénázva jön két rendőrautó a leágazó úton. Az egyik sofőrje csak körbenéz, a Narrátor szemébe néz, aztán legyint és el is hajt. A másik kérdez, de közben egy üvegcsével bajlódik: „Nincs sérülése? - Nincs - Egyedül volt? - Egyedül. - Használta a biztonsági övet? - Használtam - Alkoholt fogyasztott? - Nem - Fújja meg jó erősen ezt az üveget.” Ránéz és eldobja. „Hogy történt? - Mikroelalvás - Meg kell büntetnem figyelmetlen vezetésért, 2000 forint. - Nevetni fog, nincs nálam egy vas se. - Se baj, írja alá, elintézem. - Pénzébe fog kerülni? - Nem

számít, majd behozom.” Beül a kocsiba, a Narrátor melléje ül, de alig adja át a papírjait, megjelenik az Útfenntartó Vállalat kocsija. Az egyik méri mérőszalaggal a korlátot ért kárt, a másik nézi-nézi a kocsit: „Micsoda szar, kiszakadt a hátsó kereke! Ünnepelheti a második születésnapját.” Nem érti a fickó, hogy az mentette meg a Narrátort, hogy minden ‘adta magát’, nem merev rendszerek voltak a kocsin, mint a szocialista gyártmányokon. Olyan kocsival bukfencet vetett volna és jöhetett volna a hullaszállító. Jön a másik: „8 m korlát, két kidöntött oszlop, kilométer-tábla. Írja alá, a biztosítónak fizetnie kell.” És el. Neki ez a fontos...

Kocsiszállító, a Narrátor mellette ül. Megérkeznek az ismerős szervizhez. A mester gratulál a második születésnaphoz, majd: „Jöjjön a pincébe, igyunk egyet rá, nem lehetett akármilyen. Simítsuk ki az idegeit.” Szépen berendezett kis pince, durván gyalult asztal, padok, az egyik oldalon kisebb hordók sora. „Ne mondjon semmit, látom. De hallotta-e, hogy be akarnak léptetni minket a volt ellenség katonai szövetségébe? Népszavazást tartanak. És a bárány nép meg fogja szavazni, alig szabadultak az egyik karámból, be engedik terelni magukat a másikba. Megáll az ész!”

Belép a szerelő Papája. Fiatalos ötvenes, őszülő haj, markáns vonások, kemény, munkás kéz és kézszorítás. Mosolygós. „Ez a roncs a magáé odafent?” - Nem vár választ. - „És semmi baja? Remek védőangyala lehet! Hallom az új szövetséget szidjátok.” - fordul a fiához. „Nem normális ez a világ, a politikusok vakok vagy le vannak fizetve. Nem észrevenni, hogy a Birodalom süllyedő hajó és évtizedekig nem tud mással foglalkozni, mint hogy összeterelje a szerteszét szaladó birkáit, marhaság. Rég lemondott a csatlós államokról, a további fegyverkezés a pénzünk kidobálása az ablakon. És azt végiggondolta-e vajon valaki, hogy egy töltény se maradhat a régi fegyverzetből, mindent le fognak cseréltetni velünk. Dajkamese, hogy majd ingyen adnak vagy hitelbe! Legfeljebb szart. Nem marhák azok, mint mi, hanem kemény tőkések, minden jó fegyverért kegyetlenül kivásalják belőlünk a vért is.” - Legyint és indulna. „A meló marad, ahogy volt, megyek, ja, egészségére.” - És kihörpinti a poharát.

*

A kórházi szoba képe, minden változatlan. Nővérke nézi a becsukott szemmel fekvő Narrátort, rázza a fejét, majd kilép az ajtón. Az alig csukódik be, az ablakban megjelenik az éles fénysugár és kipöndörödik belőle a Kisunoka. Ő is nézi állva a beteget, elmosolyodik, mert észreveszi, hogy a szemhéjak megremegnek. Leül az ágyra, megfogja a Narrátor kezét. „Jól van, Papi, meg fogsz gyógyulni. Miről is mesélhetnék neked most?” - Valami suttoást hallani. - Jó, igazad van. A szocialista országok gazdasági közösségét meg kell reformálni úgy, hogy a merev egyeztetések helyett piaci mechanizmusok működtessék a tagok közötti kereskedelmet, de csatlakozni kell a Nagy Gazdasági Közösséghez is. Onnan kell elsősorban beszerezni a technológiákat, főként közös vállalatok létrehozásával. Persze, mondtad, hogy be kell engedni a fejlett országok tőkéjét... Igen, óvatosan, hogy a kulcsüzemek, fontos bankok a kezünkben maradjanak. Villámgyorsan fogunk fejlődni. Kihaszználjuk a birodalmi kapcsolatainkat, ha ügyesen csináljuk, kikövezett út leszünk a Nyugat számára. Na megint jön valaki, rögtön jövök vissza” - Fénysugár, ami kiszippantja a Kisunokát. Orvos lép az ágyhoz: „A sérülés tulajdonképpen jelentéktelen, sokk okozhatja a mély öntudatlan állapotot. Emeljük meg a nyugtató-adagot, holnapra javulnia kell.”

*

Egy nyaraló kertkapujánál három munkás, a mester és két segédmunkás dolgozik. Gödröt temetnek be a szélén felhalmozott, korábban kiásott földdel. Lapátokkal tolják le a gödörbe, ott meglocsolják és döngölik. Közben meg-megállnak és beszélgetnek a Narrátorral:

Mester: „Mit szól hozzá, hogy sorozatban végeznek ki vállalkozókat? Lelövik őket, mint a kuttyát. Borzasztó nagy pénzek lehetnek a tét. Rabolják szét az országot, meg szokítik az olajat. Ki hitte volna, hogy a rendszerváltás ezt hozza? A vörös elnyomás legalább mindenkit egyformán sújtott, de most?...”

Narrátor: „Gengszterváltás, Mester, gengszterváltás. Én már csak annak hívom. A szocializmusban gyilkolhattak, itthon százakat, megnyomoríthattak, megalázhattak tízezreket. Iszonyat! Ez legalább nem ismétlődhet, jogrendszerben élünk. De akik alkalmazzák, azok többnyire gazemberek, csalók, sikkasztók. Lopnak, rabolnak. Az ostoba, seggnyaló vezetők helyébe dörzsölt, kapzsi, hataloméhes gazemberek léptek. Azoknak áll a zászló. Gengszterváltás a javából. Több lépcsőben ráztak át bennünket. Először szabadságról, függetlenségről beszéltek, aztán szociális piacgazdaságról. Hol van a szociális mára? Sehol. Kemény, barbár neokapitalizmus, amiben élünk, vadkapitalizmus. A szocializmus zsákutcájából kivezető új zsákutca.” - legyint.

Segéd munkás 1: „Jóuram, nem tudna nekünk géppisztolyt, kézigránátot szerezni?”

Narrátor: „Honnan tudnék.... Minek az magának?”

Segéd munkás 2: „Hát... Beszélgettünk... Lennénk, akik - ha fegyvert kapnánk - nekimennénk a Parlamentnek!”

Narrátor: „Jeszusom, miről beszél? Nem is hallottam semmit!... Nem megoldás... Nincs megoldás...” - ismét legyint és elindul a házhoz.

*

A kórházi szoba képe, minden változatlan. A szemközti betegágyból felkel egy cigány, odamegy a Narrátor ágylábához és nézegeti a beteget. Ingatja a fejét. Belép a nővérke. Mondja neki a cigány: „Akár a miénk is lehetne. Miért is ne? Hiszen olyasféle a bőre, biztos a szeme is, fekete a haja.” Helyére ballag, a nővérke bead egy injekciót és kimegy a szobából.

Fénysugár, kiperdül belőle a Kisunoka. Leül az ágy szélére és megfogja a Narrátor kezét. Széles mosoly jelenik meg az arcán, látva, hogy a beteg keze megmozdul, a fejét pedig kissé feléje billenti: „Jól van, Papi, nemsokára futkosni fogunk, meglátod. Csak meg kell majd tanulnom járni. Segítesz, ugye? Mit akarsz mondani? Ja, persze, cigány fekszik a másik ágyon. Úgy hallom, prímás, annak mondják a látogatói. Meg nagyon finom a keze. Igen, persze, majd megváltozik a helyzetük. Mindnek. Tanulhatnak, munkát kapnak, kedvezményeket lakásépítéshez. És nem fogja senki utálni, mocskolni, lecigányozni őket. Megváltozik körülöttük a világ.”

*

Közepes szintet képviselő lakás: az előszobából ajtó nélkül lépünk be a nappaliba. Textilbevonatú ülőgarnitúra, üveglapos dohányzóasztal, keleti szőnyegek, fehér MDV-bútorzat körben, tele könyvekkel és keleti, meg afrikai fa-, réz-, elefántcsont régiségekkel. Az egyik fal teljes hosszban ajtó-ablak. Semmi pompa. Az USA-ból érkezett, hatvanas éveiben járó házaspár lép be. A férfi nyúlánk, még sportosnak látszó, teljesen ősz, borotvált, kékszemű, a felesége amerikai, de ferdevágású szeme, kékesfekete haja és alacsony termete kínai eredetről árulkodik. Őket a feleségnél alig magasabb, kopaszodó, de még szőke, mozgékony férfi követi: a belga ‘éhező gyereket mentő’ család legidősebb tagja, Camille. A Narrátor náluk töltött fél évet a II. világháború. után. Ők hárman ismerik egymást. A sort a vendéglátók, a Narrátor és felesége, őket Nikola - tornyosulva felettük - követi. A társalgás a háziak részére tornamutatvány, három nyelv közötti tolmácsolás folyik. Pár mondat után a film áttérhet magyarra vagy feliratozni kell.

A szokásos virág-ital-madárlátta ajándékozás és ismerkedés, túlzott udvariaskodást mellőző, amcsi-stílusú vidám pillanatok. Rögtön keresztnévre tér a társaság, a férfi lehet Demian, a kínai Su (ki kell végre találni a Narrátor nevét is, mondjuk Tonio, a felesége legyen Kate).

Mindenki az ablakokhoz megy, Camille előkapja a videó-kameráját, kilép az erkélyre és bőszen filmez, közben sápítózva: „Micsoda kilátás! Ha ezt otthon levetítem, nem fogják elhinni, hogy itt vettem fel! Tonio, ehhez csak gratulálni lehet”

Demian és Su is csatlakoznak és lelkesen dicsérik a várost.

Nikola: „Engem is teljesen elbűvölt. Mikor is költöztetek ide, Tonio?”

Narrátor: „Mielőtt kimentünk volna Indiába, ‘74-ben. Ez volt a szép benne, nem kellett Indiában úgy spórolnunk, kuporgatnunk, mint a többségnek, hogy aztán lakáshoz jussanak.” Su kérdő tekintetére: „Itthoni jövedelemből nehéz lett volna lakást szerezni, megpróbáltam a tanácstól kérni, megkérdezte a kerület elnök-asszonya: „Mi a foglalkozása? Mérnök? Akkor fog annyit keresni, hogy vegyen vagy építsen magának. Akkor éppen feleannyit kerestem, mint a kétkezi munkások a gyárban.”

Nikola: „Én ugyan a kezemmel kerestem a kenyerem, de nem kaptam lakást. Az ‘ellenség fiának’ munkásként se járt. Güriztem, feketén is dolgoztam, aztán le tudtam tennie a belépőt egy szövetkezeti lakásra. Nagyon szép az is. Kisebb, mint ez és hatalmas házban van, de két szoba összkomfortos. Normálisan lehet élni benne. A gatyánk rámegy, de mégiscsak élet.”

Camille: „És most, Nikola, most hogy élsz? Hiszen megszabadultál a béklyóidtól, az édesapád biztos rehabilitálták és a piacgazdaság bizonyára sokat javított máris az ellátáson. Gondolom, kértél és kaptál erkölcsi és anyagi kártérítést is!”

Nikola: „Nem ismeritek a birodalmi viszonyokat! Most a régi rendszer által építettek rombolása, szétrablása folyik. A termelés messze a pöcegödör feneke alá zuhan. Nincs katonai rendelés, a fél ipar és kutatás abból élt. A birodalom szétesett, a külkereskedelmi kapcsolatokat is átrendezi a belső tolvaj banda és a külföldi nagytőke. A piacon jobb az ellátás, mert a güriző kisemberek többet kaparnak össze a kis földjükről, de hol ez nincs, hol az nincs. Az árak meg mennek a csillagos égbe, rendes munkásember, mint én, nem tudja megfizetni. Amíg olajat meg gázt tudunk exportálni, addig nem csuklik össze az ország. Igaz, az olajipart is rabolják szét, félig már magán-kezekben van...”

Narrátor (közbevág): „Nekem is sikerült nyersolajt importálnom, a szállító állami vállalat vezetői tartották a markukat. Nem beszéltük meg a jutaléknak becézett kenőpénz mértékét, aztán, amikor átsurgott a 30000 tonna a csövön, a bevétel - tessék jól hegyezni a füleket! - a bevétel 10%-át követelték. Fenygetőztek, hogy mások ennyit kapnak, megütöm a bokám, ha én nem fizetek annyit. Ennek töredéke volt a nyereségünk a vételárból, amit a hivatalos csatornától kaptunk. Meg hogy a jutalékot off-shore cégbe tegyem, amit gyorsan nekem kell alapítanom. Tőlük tudtam meg, hogy ‘93-ban már 11 milliárd dollárral nem tudott elszámolni a birodalom megmaradt töredékének olajipara, annyi vándorolt így külföldre. Ezek aztán kivételesen tehetségtelennek bizonyultak, lebuktak valahol másutt és éveket csücsültek. De ez nem minden! Kapok egy telefont egy ügynöktől az ex-birodalom fővárosából, tud nyersolajt ajánlani, pontosan ilyen feltételek mellett: 10% csuszipénz. Mondom neki, ez nem megy, töredékét tudom felajánlani. Hogy-hogy, kérdi, mások szemrebbenés nélkül fizetik. Majdnem üvöltöttem vele: akkor azok nem fizetnek se vámot, se forgalmi adót... Mit mond erre? Az nem az ő dolga, ameddig van így vevő, addig akkor azok kapják, én meg csukjam be a boltot. Az ember már hallott erről-arról, ezermilliárdokról, amit olajosok rabolnak el az államtól és építik a kastélyaikat, veszik a Mercedes 500-asokat, meg 600-asokat, megszállják a

kaszinókat, kuplerájokat, dőzsölnek külföldön. Na, be is csuktam a boltot. Inkább élek szerényen, mint börtönben vagy örök lelkiismeret-furdalással kínlódva...”

Demian (levegő után kapkodva). „Hihetetlen, döbbenet! Az ember meg volt győződve, hogy a kommunista rendszer aljasságainak egyszer-s-mindenkorra vége és lám... Van itt bűnüldözés, igazságszolgáltatás egyáltalán?”

Narrátor (Nikolát megelőzve, aki szólna): „Persze, hogy van. Remek jogrendszerünk van! Heuréka, komolyan heuréka! Csak tudni kell használni, élni vele. A nép már pontosan tudja: a csirketolvajokat azonnal elkapják és keményen büntetik. A büntetlenség legfőbb meghatározója a lopott-rabolt összeg nagysága. Van összeghatár, ami fölött legfeljebb háziőrizetben kell eltölteni pár hónapot, aztán mindent elkennek a politikusok. Ja, elfelejtettem mondani: az összeghatáron kívül lényeges kellék, hogy minden fontos politikus vagy párt megkapja az őt kielégítő részesedést. Annyi... A két feltétel teljesülése esetén hófehérre mossák a legaljasabb gazembert is!”

Nikola (szóvegről folytatja, szinte belevág): „Úgy végzik ki nálunk a betartókat, mindenkit, aki nem állja a maffia-megállapodásokat és persze a nem elég óvatos bűnüldözőket, politikusokat, mint a rühes kutyát. Országos rablás folyik... És maffia-rendteremtés. Az ő rendjük megteremtése!”

Su: „Érdekes, Kínából nem kapni ilyen híreket, igaz, ott másként működnek a dolgok... Mióta a kommunista kormány megpuhult és nyitott a külföld felé, megengedte a belföldi magánvállalkozást, villámgyors a fejlődés, de az állami tulajdon leépítése nem szabad rablás jellegű, hanem szisztematikus. És folyamatos figyelem kíséri, hogy a központ kezében maradjon minden döntő eszköz a folyamatok vezérléséhez. Miért nem lehetett hasonló rendszerességgel és erős központi hatalom fenntartásával végrehajtani a piacgazdaság megteremtését?”

Narrátor: „Su, rendkívül egyszerű. Van egy mondásunk: átesett a ló másik oldalára. Ez a ló a piacgazdaság vagy gazdaságirányítás. A ló túlsó oldala pedig a neoliberalizmus vagy libertanizmus vagy mi a fenének is keresztelték el? Olyan gazdaság, amiről elhíresztelték, okos közgazdászok is, meg bitang tőkések is, ja, meg pár ostoba politikus, hogy legjobb, ha nem irányítja senki és semmi. Meg hogy a magántulajdon jobban működik, mint az állami. Mert a tulajdonos a saját tulajdonát féltve jól működteti azt, míg az állam hanyag, meg mifene. Porhintés, sületlenség! Hiszen a tőkés világban már alig van olyan komoly cég, amit az eredeti tulajdonos vezet. A részvénytársaságok vezetői ugyanolyan odaültetett emberek, mint a szocialista állami vállalatok vezetői voltak. Menedzserek vezetnek, nem tulajdonosok. Na, ebből a szemléletből alakul ki aztán a szabad rablás. A privatizáció során is és mindvégig. Így aztán a tőke simán felzabál mindent, ami az útjába kerül. Lehet, hogy kicsit primitív a felrajzolt kép, de hát ez az igazság. Mind több szakember és mind több ország mondja, hogy ez így nem mehet tovább. A nagy baj, hogy nálunk nem maradt fegyver, azaz olyan elmék, akik ezt felrajzolnák az ország egére. Maszatolnak mindenféle zagyvaságot: privatizáció, az állami nem, csak a magán tud jól működni, gázarak és egyéb baromság. Megette a fene az egészet! Meglátjátok, ki fog derülni, hogy a nagyobb magánvállalkozások számottevő részét csak addig fogja érdekelni ez a ‘jobban működtetés’, amíg le nem rabolják róla a lerabolhatót, kiviszik Svájcba vagy off-shore cégbe, csődöt jelentenek, a roncokat megvetetik nyugatiakkal vagy visszavásároltatják az állambáccsival, oszt annyi. Pózolnak tovább, mint a nemzet nagy vállalkozói!”

Camille: „De Te, Nikola, hogy élsz? Kaptál ugye valami rendes állást? A fizetésed is rendberakták?...”

Nikola: „Á, ki törődik most a megrugdosottakkal? Meg nem is kenyerem a melldöngetés, se a koldulás. Amíg két kezem van, addig tisztességgel megélek. Szerelek, javítok, szolgállok... Most épp egy őrző-védő szolgálatnál vagyok őr. Magánvállalkozás, haver a tulajdonos, így jól megfizetnek, kapok heti 100 dollárt. És nem bánt senki... Adok kölcsönöket is a tulajnak, megforgatja és évi 50%-ot fejel rá.”

Narrátor: „Nem fog átrázni? Készül papír a kölcsönökről?”

Nikola: „Dehogyan készül, akkor nem lenne az 50%. Mondtam, barát...”

Camille: „És miért esett szét a Birodalom? Amikor az egész világ globalizálódik? Mind nagyobb gazdasági tömörülések jönnek létre, mert csak úgy tudnak lépést tartani a legjobbakkal, Amerikával...”

Narrátor: „Mert az elnyomás legbarbárabb módszereit alkalmazta. Amiket szinte örökbe kapott a felkent uralkodóktól, akiket a népharag segítségével taszítottak le a trónról. A módszerek elég szokásosnak mondhatók, az USA ma is alkalmazza őket: fegyveres bekebelezés, amit ősidők óta felszabadításnak hívnak az elnyomók; megszállás haderők ott állomásoztatásával vagy garnizonokkal, persze azok is baráti gesztusként vannak ott, seggnyaló szolgasereg felkutatása, korrumpálása, megfélemlítése, ha nagy és tartós az ellenállás, időnként kis adományozás, mondván, látjátok, mi vagyunk az igaz Nagy Barát.... hadd ne folytassam. Még az Átkos időkben résztvettem kereskedelmi körutazásokban, úgy hívták akkoriban, hogy ‘bevásárló delegáció’. Részben az is volt, a kis fejeseeknek alkalom megforgatni a pénzüket: olcsó, hasznos holmikat vettek maguknak, vám nélkül hazavitték, aztán többszörös áron eladták. De nem ez a lényeg! Jártam ilyenekkel a II. világháború előtt legázolt, majd újra felszabadított kis országokban. Hihetetlen volt. Volt, ahol a járókelők átnéztek a fejem fölött, ha az elnyomó nyelvén kértem útbaigazítást. Meglátogattunk szép, tiszta üzemeket. A főnök mindenütt birodalmi ember volt, a főmérnök helyi. Hajbókoltak szegények, az ember szíve megszakadt, nem tudott a szemükbe nézni. És most is romokba tapossák a felkelt kis déli népet... Iszonyú!”

Camille: „De, Tonio, te is kaptál egy nagy pofont a forradalom miatt, te se kértél kártérítést?”

Narrátor: „Nem, én se olyan fából vagyok faragva... Meg undorító is az egész. Egyrészt kívül fizettetik meg a kártérítést? A többivel, az adófizetőkkel. Mi értelme? Másrészt nem akarok abba a brancsba tartozni, amelyik úgy szaporodik, mint a gomba. Mint a II. világháború után a Partizán Szövetség. Tényleges ellenálló volt, mondjuk 60, magát partizánná avató több ezer. És végül, véreskező gyilkosnak is állítottak emlékművet, majdnem biztos, hogy állati vérengzésben résztvett akárki most a Parlament padjait koptatja. Forradalmárok? Nem csatlakozom hozzájuk!”

*

Fénysugár, kiperdül belőle a Kisunoka. Leül az ágy szélére és megfogja a Narrátor kezét. Széles mosoly jelenik meg az arcán, látva, hogy a beteg szemhéja többször megrezdül, a fejét megpróbálja feléje fordítani, az ajka szélén megjelenik valami halovány mosoly. „Jól van, Papi, pár nap és kivezetlek innét. Igaz, még meg kell születnem, ejnye-bejnye, hogy is van ez? Mondd Papi és hogy is képzeled az egyenlőséget? Valamit sugalltál tegnap, de nem biztos, hogy jól fogtam az üzenetet. Általános egyenlőség? De hiszen olyan sose volt, nem? Hiába gondolom át a történelmet, meg vetítem előre kis agyammal a jövőt, ez nem akar stimmelni! Mit mondasz? Hogy legalább a törekvésnek stabil és örökké tartóvá kell válnia? Tényleg nevetséges, hogy egy-két rohadt tökés mostanság több pénzt ajánl fel a legnyomorultabbak megsegítésére, meg szörnyű betegségek felszámolására, mint az egész világközösség! Ők jönnek, aztán mennek, a gondokat a pénzüket meg nem oldja! Mit kell csinálni? És honnan

szeded, hogy a faji, etnikai különbségeket fel lehet számolni? Hogy kell? Biztos igazad van, ha ezt álmodod. Várj csak, körülnézek, mi a mai valóság?” Fénysugár, eltűnik benne a Kisunoka.

A Narrátor ugyanabban a pillanatban megemeli a fejét és dobálja. Nyögdécselve, de hallhatóan és épphogy érthetően mormogja: „Ugyan, nem kell körülnézned, jól tudom.... a lakosság egyharmadát tapossák, meggyalázzák... nem elég, hogy éheznek, sokuknak fedél sincs a feje fölött.... ráadásul sárdobálás célpontjaivá váltak... ha hajléktalant vagy koldust látnak ennek az országnak a tisztességes... polgárai, igen a polgárok hányingert kapnak és szinte köpnek.... nem akarnak dolgozni, bűdös nekik és ha munkához jutnak, elisszák a pénzüket - mondja szinte mindenki... ha cigányt látnak, rögtön hozzáragasztanak valami csúnya jelzőt: rohadt cigányozás folyik országszerte... és a zsidóság újra célponttá vált.... ha valami gond van, azonnal a bűdös zsidókra kenik... 60 évvel azután, hogy a nácik milliószám égették el őket... istenem, istenem, jaj nekem...”

A szemközti cigány beteg odamegy hozzá és simogatja a kezét, majd csenget a nővérnek. Az örömmel nyugtázza, hogy megszólalt és bead egy injekciót.

Lassan megnyugszik, de még mormogja: „És képzeld, a külföldre szakadt hazánkiai cipelik magukkal ezt a lekezelést, gyűlöletet. Demian mesélte...”

*

Visszavált a kép az előbbi társalgásra.

Demian: „Az iskolában, ahol anyanyelvünkön folyik az oktatás Floridában, három hullámot lehet felismerni: a háború után emigráltak általában jól élnek, képzett emberek; a forradalom utáni menekültek politikai hírverés okán el voltak kényeztetve, mindent megkaptak; a mostanában kitelepülő újjazdagok meg vannak sértve, mert épphogy megtűrik őket. Egyben azonban egyformák: ha összevesznek, meggyűlölnék, kiközösítenék valakit, annak három fokozata van. A legenyhébb, hogy lekomcsizzák. Ha mélyebb a gyűlölet, lecigányozzák, végül jön a zsidózás. És persze a veszekedések során kettészakadt a kinti kardsországi társadalom, a klub két frakcióra szakadt: aki elitnek képzelet magát, azt az ‘úri-klub’ fogadja be, a kívül rekedtek klubját pedig ‘paraszt-klubnak’ becsmérik. Kasztok, szigorú kasztok. Jellemző, nem?”

*

Kórház. A Narrátor az ágyon ülve babrál az éjjeliszekrényen, levesz onnan egy újságot és beleolvas. Belép a lánya, Anita: szép, nyúlánk alkat, sötétbarna ‘Kleopátra’ hajkoszorú, ovális arc, mélybarna szemek, görög orr, szemüveg. Kis pocakját látva a Narrátor tágra nyitja a szemét: „Jé, nem is mondtad, hogy várandós vagy! Hát akkor ő járt nálam, eszméletlen-álmaimban. Milyen nagyszerű fiú volt....vagyis lesz ... ide ült az ágy szélére és bátorított, hogy meg fogok gyógyulni. És együtt gondolkodtunk a jövőn. Mondogatta, hogy még meg kell születnie.” A lánya nagy szemeket mereszt: „Miről beszélsz? Ilyeneket álmodtál? Én jártam itt, amikor tehettem. Pár napja észleltem, ha jöttem és érthetetlen dolgokat motyogtál. Tegnap nyitottad ki először a szemed, de nem nagyon láttál. Valamit motyogtál a gyűlöletről, meg kasztokról, de nem tudtalak követni. Azt mondják, lassan rendbejössz, elmúlik a sokk. Talán pénteken ki is engednek.”

Narrátor, maga elé nézve: „Gondolatátvitel, máris? Mi lehet abban a képződő agyacskában? Vagy csak a kapcsolat jött létre, a többit az én fantáziám szülte? Vele is úgy tudok majd kommunikálni, mint a két nővel, akiket villámcsapásként ért a Tripoliban elszenvedett baleset, amikor viharos szél lesodort az útról és háromnegyed fordulatot pördült a kocsí a hosszten-

gelye körül. Az egyik 1000 km messzeségben tudta azonnal, hogy baj ért, a másik 2000 km-re élt, becsípte az ujját sífelvonóba, mert a rémülettől nem figyelt. Vad impulzusokat sugározhat az agyam megfelelő körülmények között.”

Anita: „Nyugodj meg, képzelődés lehetett az egész. Még csak most kezd rugdosni. Tedd csak ide a kezed! Érzed?”

Narrátor: „Igen, jó, milyen eleven. És mondd, odakint mi van? Most látom, hogy ideraktál egy újságot, de még nem olvastam. Szabad egyáltalán?”

Anita: „Igen, de ne nagyon fáraszd magad. Forrong a világ, folynak a Kerekasztal-tárgyalások, valószínű, hogy rövidesen általános választások lesznek. Megengedik a többpárt-rendszert, meg szociális piacgazdaságról beszélnek. Ja, és lehet, hogy jön Nikola...”

*

Narrátor (visszaugrunk az egyik fenti jelenethez, amikor egy karszékben ülve az előtte kucorgó tizenéves unokához beszél): „Szóval a káderesek rendesek voltak, vittem valamire. Még kirendeltség-vezető is lehettem Indiában, képzeld! Abban a rettenetes, de csodálatos világban. Nem kellett koldulnom érte, becsülték, hogy nem takargattam a feketesegű voltomat. Sokat ugráltam, a munkahelyeket úgy váltogattam, mint úriember a gatyáját, mert többnyire nem bírtam idegekkel a gazdasági vezetők ostobaságát. Meg hát a repülőmérnöki diplomával köszönőviszonyban se lévő munkákkal kellett foglalkoznom. Persze amit éppen csinálni kellett, jól csináltam, ezért aztán nem lehetett könnyen kikezdeni. Csak a végén sokkoltam be, egymás után kétszer: felajánlották, hogy legyek Indiában, Delhiben a külképviselet második embere, nem vállaltam, bigott marha lett volna a főnököm, aztán olyan helyre mentem kereskedelmi igazgatónak, ahol - nem tudhattam előre - vezérigazgató-váltás történt és újra vadbarom került a fejem fölé. Összepakoltam és otthagytam a szocializmust, csináltam egy kisvállalkozást. Gyorsan fejlődtünk, mígnem a Birodalommal nem kezdtem foglalkozni. Hihetetlen mennyiségű mocsok ömlött rám. De most nem is erről akartam beszélni.”

Elgondolkodva simogatja a Kisunoka fejét. „Itthon gyorsvonat-sebességgel haladt a rendszer a csőd felé. Az ellenzék nyílt sisakkal lépett a színre és belül is megindult a rothadás. Különösen a középvezetők szintje - akik úgy utaztak külföldre, hogy látták, az ő szintjük hogy él a kapitalizmusban - tudta, hogy a piacgazdaságra váltás nekik aranyesőt hozhat. Gyorsan elkeresztelték a jövőt ‘parlamentáris demokráciának’ és ‘szociális piacgazdaságnak’, hogy a nép egye, mint a nokedlit. Meg is ette. A választásokon - megjósoltam előre - a kettészakadt kommunista párt nem egészen 13%-ot ért el, az ország egy semmi párt és annak senki vezetője kezébe hullott. Gyorsan megindult az ország gazdaságának szétrablása, elkeresztelték előkelően privatizációnak. Arra se kellett sokáig várni, hogy az egyszerű ‘parlamentáris demokrácia’ elé odabiggyesszék a polgári szócskát. Azt persze senki se magyarázta meg a népnek, hogy a polgári nem állampolgárt, hanem burzsoáziát jelent. Kevesen akarják ezt a lényeges különbséget észrevenni. Ugyanúgy korlátozza a demokrácia élvezőinek körét, mint ahogy a népi demokrácia korlátozta a gengszterváltásig, ellenkező előjellel... Na, én most szundítok egyet, te meg szaladj le a kertbe, futkározz kicsit...”

*

A Narrátor és Nikola sétálnak egy parkban.

Narrátor: „Ez itt az édesanyád szobra. Remekmű! Eldugott hely, kevesen tudják, hogy Bela műve és hogy az édesanyádat ábrázolja.”

Nikola pár lépést tesz oldalt, alig néz rá a szoborra, aztán odalép és leül a talapzatára, a szemével simogatja.

Narrátor: „Mondd Nikola, már többször akartam kérdezni.... Az édesapádról milyen emlékeid maradtak?”

Nikola, változatlanul a szobrot nézve: „Sokminden csak ködös emlék. Bela és Mama már a művésztelepen ismerték egymást, onnantól dereng, hogy sokat voltak együtt. Apám szinte a semmibe vész, lehet, hogy keveset tudott velem lenni. Úgy tudom, Párizsban találkoztak, mert Belának is ajánlatos volt menekülnie a Kommunista Forradalom után, valamit csinált kulturális vonalon...”

*

Áttűnés, szerelmi jelenet: A művésztelepi ház parkszerűen lombos kertje. A sétány egyik szegletében a Művész és Eli. Kéz a kézben, nem ölelkeznek, de a testközelség is árukkodik.

Művész: Eli, ne menj vele, vállalom a gyereket. Nem tudod, mennyire szeretlek? Belepusztulok, ha elhagysz! Minden pillanatom a tiéd, veled élek, veled álmodok. Örület, nem tudok elválni tőled! Nem élném meg a másnapot. Könnyörgöm, tudom, te is jobban szeretsz, mint őt. Mi fontosabb, a szerelem vagy a kötelesség? Kötelességből ne égesd fel a szerelmünket!

Eli: Neki mennie kell. A gyerektől nem válik meg, túlságosan is imádja. Muszáj velük mennem. Nem tudsz te is jönni, hisz látni szeretnéd, mi történik ott? A művészetek is kivirágoztak, tudod, új világ, forradalmian új festészet és költészet bontakozik. A te világod!

Kiáltások a ház felől: Eli, indulunk... A kép lassan elmosódik.

*

Nikola: „Amikor Apa és Mama elindultak a Birodalomba, Bela rögtön utánuk ment. Tudta mindenki, hogy baloldali érzelmű, mégis nagyon elcsodálkoztak - mondta később Mama -, amikor kijelentette, hogy kíváncsi a kommunista valóságra és kimegy. Biztos, hogy vakon szerelmes volt már akkor a Mamába!

Odakint talán két év múlva megtörtént a szakítás. Mama Belihez költözött, Apa - egyedül maradván - egy ottani asszonnyal, Anyácskával létesített élettársi viszonyt. Beli és Mama hamar a hazatérés mellett döntöttek, felismerték a birodalmi rendszer aljasságát. Sokáig ‘gyúrták’ Apát, menjen velük haza. „Itt meg fognak ölni.” - jósolták. Amikor nemet mondott, válaszút elé állítottak. Álltak ketten előttem, le se ültek, ölbe se vettek, csak megkérdezték, hazamegyek-e a Mamával? Apám nadrágjába kapaszkodtam. ... Mindig is jobban szerettem őt.... Azóta, ha rá gondolok, mindig ez a kép villan fel. Apa, akire nem is látok fel és a nadrágja. Igen, széles barna nadrágja volt.”

Narrátor (szinte dadogva): „Nikola, ezt először hallom tőled!”

Az édesanya szobra néma, a beszélgetők között is megdermed a levegő.

Narrátor, hogy oldja a rettenetet: „Gyere, Nikola, menjünk, uzsonnázzunk valamit a hullámfürdő teraszán.”

Nikola, felcsillanó szemmel: „Megiszunk megint egy üveg vodkát, eszünk egy csupahús tálat! És milyen zászlókat hoznak nekünk?”

Narrátor: „Jópofa vagy, Nikola, de most nem megy, vezetek és az étvágyam se a régi. Te azt eszel-iszol, amit akarsz, most én vagyok a házigazda, nem Bela, de én egy szelet tortát eszem és valami gyümölcslevet iszom.”

Kiballagnak a nyugati középkecsikhez, áthajtanak a hídon és leparkolnak a szálló előtt. Közben a Narrátor mesél: „Közeledett a második szabad választás. Szabadnak tényleg szabad volt, de iszonyatosan nehéznek tűnt eldönteni, kire szavazzon az ember. A hatalmon lévőkre nem szabadott, három év alatt eljátszották kisdud játékukat. Demagógok voltak, rosszul privatizáltak, a ‘holdudvaruk’ harácsol, a gazdasági életet tönkretették, meg egyebek. Először arra gondoltam, hogy az ifjúság pár éve alakult pártjára szavazok: hamvasaknak tündek, mentesnek a kommunizmus bűneitől. Ha egy évvel előbb van a választás, bizisten rájuk szavazok. Nem zavart a hosszú hajuk, a tündetően lezser viseletük, mint az idősebb korosztályt. Aztán - hál’isten - megéreztem a bűdöset. A vezérük bűzlött: elkezdte irtani maga körül azokat, akik nem hajbókolva hajtották végre az elgondolásait. Megéreztem, hogy diktatórikus hajlamok fűtik. Ismered a diktátorok születésének mechanizmusát? Nem? Sorolom, tudósok, történészek, pszichiáterek rajzolták meg a képletet, több ezer év tapasztalatait összegezve. Sommásan: tévedhetetlen bizonyossággal mutatják ki, hogy a hatalom megszerzésének, a diktátorok győzelmének technikája, koreográfiája ezredévek alatt kialakult, egységes formákat öltött és bizonyítja, hogy örültek, betegek hátborzongató játéka az emberi ostobasággal. Kicsit részletezve: először is és elsősorban hinnie kell önmagában, mégpedig erőszakos, mérhetetlen önbizalommal és képesnek kell lennie azonosulni a tömeggel. A második feltétel: csak az válhat diktátorrá, aki rendelkezik az ehhez szükséges ravaszsággal, brutalitással és kellő ügyességgel. Hitler bevallotta: ‘A diktátornak született ember azért lesz diktátor, mert akarja, nem pedig azért, mert kényszerítik rá. Senki nem áll mögötte, ő maga ösztönzi magát.’ Ha ezek birtokában van, már csak az kell, hogy a diktátorjelölt úgy lépjen föl, mint a hatalom azon sajátos formájának jele, szimbóluma vagy élő képe, amelynek a nép titokban behódolni vágyik. Olyan sajátos személyiséget kell felépítenie magából, amelyik valóban mitikus alak benyomását kelti, amely mindig jelenvaló és hatalmas, mindenütt érzékelhető és mindenütt cselekvő... A harmadik: a színrelépés, a szín birtoklásának színésze. A diktátorjelöltek csak akkor képesek uralkodni a **tömegek** felett, ha ki tudják fejezni ‘a megtestesülés’ misztériumát, a ‘kiválasztottságot’ és dagályos szerepjátszással kell ördögi valójukat átvarázsolniuk. Nagy színészi képességekre volt/van szükségük! Mussoliniről megállapították például, hogy rendkívüli ‘színész, szimuláns, exhibicionista’ volt, aki számára a kormányzás főleg abból állt, hogy ő legyen a Duce, és annak is lássák. Ő legyen az a vezető, vezér vagy ‘cirkuszi idomár’, akit az olaszok akartak! Hitlernél is feltűnő rendkívüli, magával ragadó ereje, ami elsősorban közönsége elvárásainak köszönhető. Hitlernek a német közvélemény nagy részét sikerült meggyőznie arról, hogy személyében egy kiemelkedő individuumra, egyedülálló Führerre lelt. Azért érthette el ezt, mert a kor egy messiásalak megjelenésére várt.”

Megérkeznek a szállóba, baktatnak az uszoda mellett, majd lépcsőkön, fel a teraszra, ahol pár percig csodálják a kilátást és a fürdőzőket, majd elfoglalnak egy sarokasztalt.

Narrátor: „Hol is tartottam? Igen, tehát óriási színészi tehetséggel rendelkeznek a diktátorok és a jelöltek. Ide sorolhatjuk a hazudozási képességet is: képesnek kell lenniük, hogy nagy elánnal hazudjanak, mintha szent igazság lenne, amit állítanak. És ezt napokon belül meggyőződéssel meg kell tudniuk fordítani. Amit pár napja állítottak, az hazugsággá válik, ami hazugság volt, az szent igazsággá magasztosul. Talán néha maguk is elhiszik, amit mondanak. Önszuggesztió! És minél nagyobb a hazugság, minél ‘hallatlanabb az arcátlanosság’, annál nagyobb az esély arra, hogy az emberek elhiggyék! A tömeg érzelmi, primitív egyszerűségében hagyja magát kihasználni, és ‘könnyebben lesz egy nagy hazugság áldozata, mint egy kicsi’. A görög szerzők igen régen megértették, s megállapították, hogy ‘nem a zsarnok hozza létre a rabszolgákat, hanem a rabszolgák a zsarnokot’. A magyarázat a tömegek vágyálmaiban rejlik. Végül a hatalom megszerzése és különösen megtartása érdekében folyamatosan kell ‘szédíteni’ a tömegeket. Ennek a szélhámos népszédítésnek történelmileg kialakult

módszerei vannak, újat nem is kell kitalálniuk a diktátoroknak, hatalomra került akarnokoknak, elég, ha a 'hagyományos eszközöket' a pillanatnyi helyzethez adaptálják és jól variálják. Biztos a siker! Mondjak néhány trükköt, amivel szédítik a népet? Csak ami hirtelen az eszembe jut! Óriási a szimbólumok hatalma: jelek, figurák, csillagok, emblémák, keresztek, jelvények, zászlók, lobogók. Igen, ősidők óta a lobogók viszik csatákba, pártgyűlésre, templomokba, zarándokhelyekre a behódolni vágyó vagy behódolt embertömegeket. Sorolom tovább: címerek, állat-alakok, sasok, sárkányok. A hitleri Harmadik Birodalom az első perctől kezdve az eseményeket teljhatalommal irányító szimbólumoknak a terméke. De Keresztelő Szent János is zászlót tart a kezében, a rendkívüli teljesítménnyel büszkélkedő - egyébként diktatori vággyal nem kínlódo, csak kiemelkedő hírnevet elérni akaró - fakírnak nem elég maga a teljesítmény, zászlóvivőt is alkalmaz, hogy azzal vonja magára a figyelmet. A diktátor vagy -jelölt, hogy alakját 'heraldikai' figurává stilizálja, grandiózus felvonulásokat, gigantikus ceremóniákat, kolosszális parádákat rendez, amelyeknek célja, hogy 'a résztvevők elmerüljenek a tömegsztaízis kéjében'. Közös éneklések! Biztos láttad a Kabaré című filmet, ahol remekül ábrázolják az ének szuggeráló hatását. Zászlók! A lyukas, forradalmi zászlót például mértéktelenül ki- és felhasználja a kardosországi jobboldal! Gyűlések, ünnepségek, grandiózus díszfelvonulások, ami főként Hitlernél, meg nálatok volt nagy divat, igazi népszédítő varázslatok. Zászlóavatások! Az akkor nekem gyanússá vált ifjú vezér, amikor aztán öt év múlva hatalomra került, mást se csinált, mint zászlókat avatott, avattatott, ajándékozott, hordozott körbe az országban! Mindezek a 'hatáskereső' hatalmas tömegeket mozgósítanak, elbűvölik a tekinteteket, megbabonázzák a képzeletet, megbénítják a kritikai vagy véleményező szellemet. A rituálé szilárdabbá teszi a diktatúrát."

Nikola: „Istenem, Tonio, milyen nagy igazság, amit mondasz. Kár, hogy nehéz megemészteni. Le kellene írnod és kürtölnöd az egész világnak: Emberek, vigyázzatok, ha ilyennel találkoztok!"

Narrátor: „Várj csak, még nem fejeztem be! A 'hamis nyelv' nem kevésbé hatásos eszköz. A metaforikus nyelv használata - nyelvészeti kutatók szerint is - sikerrel alkalmazható politikai célokra. „Mágikus erejük van a szavaknak” - vallja Hitler a Mein Kampf-ban. Annak, aki rá akarja kényszeríteni az akaratát a tömegekre, nem nehéz elferdítenie a szavak értelmét, meghamisítani a nyelvet. Kialakítja a 'megfelelő' diskurzust és a köznép megerőszkolésának sajátos nyelvi módszereit alkalmazza. A cél: legyőzni az ellenállókat. Ez az ifjú jelöltünk és köre rettenetes erővel alkalmazza, átvéve a szélsőjobbtól a hamis jelzőket, vádolva velük a be nem hódolókat: ők nemzetiek és polgárok, az ellenfél nemzetietlen, nemzetellenes, nemzetgyalázó, hazaáruló. A zsarnoki, a gyűlöletes szavak, az Urak nyelvezetének szavai nem ártatlanok, szeretnek ölni. Gyilkolnak, szidnak, ugatnak, felcsattannak, megsüketítenek, mellbe vágunk, hasogatunk, elárulnak, becsapnak, üldöznek, elnyomnak, elpusztítanak, 'eltiporják a világot', beoltanak gyűlölettel, a fény, a szépség, az élet, a szerelem helyébe lépnek. És itt, nálunk lassan a szimbólumokhoz és hamis nyelvhez még hamis ruházatot is aggatunk magukra, a volt úri világ ruházatát, hamis őselegendák ruházatát. Igaz, nagy segítség számukra a gyilkos kommunizmussal szemben kialakult és az egész világot eluraló gyűlölet. Jó táptalaj!"

Nikola: „Amit mondasz, az egyértelművé teszi számomra, hogy a keringő legendák igazak: a Nagy Atyánk elmebeteg volt!"

Narrátor: „Nem csak ő, Hitler is. És mindenki, aki diktátor volt vagy az akar lenni. Mindenki, aki ezekhez az eszközökhöz nyúl. Beleértve a mi kis törpénket. Hoppá, most, hogy kimondtam a törpét, eszembe jutott: bizonyára abban is nagy igazság van, hogy természetüket is akarják kompenzálni a politikai nagysággal."

Nikola: „Tényleg, Nagy Atyánk is alacsony ember volt... És mondd, Tonio, benned se merült föl soha, hogy itt hagyd ezt az országot? Én - ha akartam volna is - a Birodalom bukásáig akkor se tudtam volna elmenekülni, biztos halál lett volna bármilyen kísérlet!”

Narrátor: „Dehogynem, hogy a csudába ne merült volna fel? Amikor dicső hadseregeink együtt rohanták le egyik szomszédunkat, éppen első külföldi nyaralásomra utaztam. Autóval, hűgomékkal. Alig léptük át a láncos kutyáék határát, elkezdtek a kocsinkat dobálni, teherautókról, útszéléről, paradicsommal, tojással, néha kövel is, tiszta szerencse, hogy azzal nem találtak el bennünket. Elegem lett mindenből. Mondtam a sógoromnak, van annyi valuta nálam, hogy felszálljak egy hajóra, áthajózzak Olaszországba és ott eltöltsek 2-3 napot, amíg meg nem lelem, hol és hogyan kérhetek menedékjogot. Nyitotta a pénztárcáját: csak annyit hagyjak nála, amennyi a hazaútra, benzinre kell. Elmentem a spliti kikötőbe, megálltam a pénztár előtt pár lépésre, kiszámoltam, hogy tényleg elég a pénzem. De nem tudtam megtenni a pár lépést a pénztárig, földbe gyökerezett a lábam. Eszembe jutottál, hogyan buktak ki belőled a rég elfelejtett szavak. És még két sztori a honvágyról. Az egyik saját élmény volt: beszélgettem hivatalos úton egy disszidenssel, aki Amerikában élt és büszkélkedett, hogy nincs honvágya. Gondoltam, kipróbálom, igazat mond-e? Kotorásztam a hanglemezei között és feltettem egyet, cigányzenét. Látom ám, hogy krokodilkönnyek csorognak az arcán. Nem kérdeztem többet, van-e honvágya? A másikat egy írónk mesélte az ösztöndíjasoknak. A ti hadseregekben szolgált a II. világháború alatt, egy barátjával együtt. Pár napig állt a front, sétáltak egyet a faluvégi akácson. Beszélt hozzá, egyszer csak észlelte, hogy üres levegőnek beszél. Megfordult és látta, hogy a barátja lehajtott fejjel sír, pár lépéssel lemaradva. Mi a baj? - kérdezte. Ugyanolyan az akácillat, mint a falunkban otthon. - kapta a halk választ. Kemény katonatiszt volt, véres fronton szolgált... Tudtam magamról is, hogy két vagy három hét külföld után megesz a fene a honvágytól. Visszaballagtam a kempingbe, mint a megvert kutya. A mai napig nem tudom, jól tettem-e?”

Nikola: „És hogy viselted ezután, hogy képviselned kell a szocializmust külföldön? Nem lehetett könnyű dolog.”

Narrátor: „Nem bizony! Az egyik nehezen elviselhető dolog a főnökség volt. Amikor csak össze tudtam szedni a bátorságom, vitatkoztam velük. Emlékezetes számomra, hogy az egyik összejövetelen menteketni kezdték Nagy Atyánkat. Hogy mégiscsak gazdasági hatalmat csinált a Birodalomból, meg megnyerte a világháborút. Azt találtam mondani, hogy aki gyilkos, az gyilkos, majdnem rám borították az asztalt. Máskor tiltakoztam az ukáz ellen, hogy az exportot egyik évről a másikra 60%-kal kell emelni. Tudod a választ, nem? Pártunk és kormányunk utasítását nem kritizálni kell, hanem teljesíteni. Egyszer azt is ki mertem mondani, hogy be kell engedni a külföldi tőkét. Rám ordítottak: ki akarod árusítani a munkásosztályt? Hol van most a munkásosztály, most aztán igazán ki van árusítva, mert nem lassan, megfontolt lépésekkel folyt a piacositás, hanem csődhelyzetben. A másik nehezen elviselhető oldala a kinti munkának az állandó védekezési kényszer volt. A legbarátibb kapcsolat is működésképtelennek mondta a szocializmust, ilyen sommásan. Akkor még csak féltek Kínától, nem lehetett ellenpéldaként felhozni. Nehéz volt, nagyon nehéz. Mikor magas szintre akartak emelni, nem is vállaltam.”

*

Narrátor, ismét fent a felhők trónján, Gondolkodó pózban: „Katapultált a hír, hogy Emericus a Birodalom Állambiztonsági Bizottságának dolgozott vagy 10 évig és lehet, hogy 25-26 ember vére tapad a kezéhez. Pedig meg voltam győződve, hogy ő a XX. század legnagyobb kardosországi alakja. Nem azért, amit a Forradalom alatt csinált vagy inkább csak tehetetlenkedett, hanem, mert inkább vállalta a halált, mintsem hogy egy aláírással legitimálja a birodalmi

elnyomást és a bábkormányt. Az is hatással volt rám, hogy a sors összehozott az egyik védőjével, aki a régi tőkés rendszerben a Kúria elnöke volt. Kötelezően részt kellett vennie a kivégzésen...

Helyszín: Polgári lakás, antik bútorzattal, tompa megvilágítással, a résre eresztett redőnyön át még pislákolnak az esti fények. Süppedő szőnyegek, nehéz függönyök, az egyik sarokban kis dohányzóasztal, magas támlájú fotelek. A még fiatalos Narrátoron kívül három nagyjából egyidős öreg ül. A házigazdák: nyugdíjas ügyvéd és a felesége, a férfi simán, a hölgy hosszú szipkával füstöli a cigarettát. A negyedik - a Kúria volt elnöke - középtermetű, sovány, éles tekintetű, intelligens arcú úriember. Kávésészék. Elég rapszodikusan ugrálnak témáról témára. Pár szó után világos, hogy nem a szocializmus hívei.

Ex-elnök: „Próbáltak volna akkoriban beavatkozni az igazságszolgáltatásba! Egyszer telefonált nekem az egyik miniszter, finoman megpengette a hűrt, hogy X. ügyében felmentő ítéletet lenne jó hozni. Felvettem a közvetlen miniszterelnöki telefont és beszámoltam a megkörnyékezésről. A miniszter másnap benyújtotta a lemondását.”

Házigazda: „Többször nekiszaladtunk volna Emericus perének és kivégzésének, de mindig kitértél. Most talán a mi Tonio barátunknak elmondod, ő még sokmindenben hisz, amit ez a rohadt rendszer csinál.”

Ex-elnök: „Na jó, essünk túl rajta! A perre magára nem érdemes sok időt pazarolni. Az örült biztonsági intézkedések mellett is kirakatpernek szánták. Filmre vették, azt remélve, hogy valamelyik vádlott összeomlik és megtagad mindent. Még ott is próbálták egymásra uszítani őket. Nem hiszem, illetve nem is tudok róla, hogy fizikai bántalom érte volna őket. Elég volt persze az évekig tartó feszültség, rendkívül megviselt, nyúzott emberek álltak primitív bírójuk előtt. A védelem reménytelen feladatot látott el, minden ítéletet előre eldöntöttek, talán le is írtak. Emericusnak azt javasoltuk, hogy legalább az elnöki kegyelemért folyamodjon, időt nyer, nemzetközi tiltakozás alakulhat ki, megmenekülhet a kötélről. Megrendítő volt, amikor azonnal elutasította a kegyelem lehetőségét. Igazi hősként viselkedett, egy pillanatra sem alázkodott meg az illegitim hatalom előtt. Maga a kivégzés iszonyatos volt... Nehéz beszélni róla... Talán nem tudta, hogy azonnal, az ítélethirdetés másnapján kivégzik... Teljesen összeomlott!... Már a siralomházban... Onnan úgy vonszolták a bitófához, hogy a lábai erőtlenül csúsztak a földön... A bitófa alatt se tudott a saját lábán megállni, ketten fogták, amíg a hurkot nem vetették a nyakára... Iszonyat... De ilyen állapotban se hagyta el egyetlen könnyörgő szó se... Össeomlott, mégis igazi hős!” - és a meglett férfi szemét elfutották a könnyek...

Narrátor: „Néma csendben, megrendülve hallgattunk percekig. Nekem Nikola jutott eszembe, aki annyi év kitaszítottság után úgy fogadta Emericust Belanál, mintha nagybátyja lenne. Mít érezhetett, amikor értesült a felakasztásáról?”

*

Narrátor: „Évekig nem láttam Nikolát. Éjjel-nappal dolgoztam, neki is meg kellett találnia a helyét az új - neokapitalista - rendszerben. Már nyugdíjba vonultam, én közel jártam a hetvenhez, ő a nyolcvanhoz, amikor hazalátogatott, hogy a halála előtt egy alapítvány által kifosztott édesanyja hagyatékának roncsaiból hazavigye, hazautalja a neki 'juttatott' kis hányadot. Többször csavarogtunk, sokat beszélgettünk. Most a Bela által róla, kisfiú korában készült szobor körül sétáltunk, annak alapzatára ültünk, körülöttünk élénken nyüzsgött a belváros közönsége, szépen süttött a későnyári Nap, amikor néhány lényegesnek vélt kérdést próbáltunk meg kihámozni a maszlagból.”

Nikola: „Egy hete kaptam meg a ‘végelszámoló’ levelet Apáról. Most írták le a teljes valóságot: a város kellős közepén lévő börtönben végezték ki, tudod, ott, az egyetemem mellett, 100 lépésre, ha elindulsz a Marx-szobor felé. Balkéztől az a középkorinak kinéző vörös épület. Két nappal azután, hogy bevitték, már nem is élt. Trojka, háromtagú bíróság ítélte el, egyetlen rövid tárgyalás alatt.”

Narrátor: „Csak most? Közel 70 évvel a halála után és tizenévvvel a demokrácia megszületése után? Borzasztó!”

Nikola: „Milyen demokrácia? Te szoktad mondani, hogy gengszterváltás, nem? Ennek a rendszernek semmi köze a demokráciához! Maffiák urálnak mindent, a gazdasági élettől kezdve az igazságszolgáltatáson keresztül a kormánykörök is a kezükben vannak. A választások cirkuszok, a legújabb vezér, aki korábban évekig az Állambiztonsági Bizottság vezetőjeként fungált, most ünnepi szentmisékre jár, hányja magára a keresztet. Farizeus a legfelsőbb fokon!”

Narrátor: „Azért az mégis furcsa, hogy a csudába eshet meg, hogy a világ legtöbb dollár-milliárdosa él a birodalmi fővárosban, a nép meg nyomorog?”

Nikola: „Hát úgy: az energia-szektor most olyan ember felügyeli, aki a gengszterváltás előtt utcasarki virágárus volt. Most hirtelen megvilágosodott az agya, mindent tud, mindenre képes. Kurvahajcsár, gazember. Ilyen mind, lopnak, csálnak! Dollármilliárdosokká varázsolják magukat néhány év alatt, az egész nép izzadságával, vérével épített hatalmas üzemeket, rendszereket szétlopva. Csak egy példa: Mit gondolsz, hány kilométer csővezeték épült a Birodalomban a kommunista rendszer alatt? Nem fogod kitalálni! 400 000 km, micsoda fantasztikus teljesítmény! Emberfeletti munka. És most rabolják szét volt senkik, akik a kisujjukat se mozdították érte.”

Narrátor: „Tudod, hogy diákkoromban minden nyáron dolgoztam, hogy öltözködni tudjak. Kétszer is Merengőújvárosban! A két kezemmel építettem. Ezrek dolgoztak, építették éhbérért, mégis sokan a magukénak érezték. És most marakodnak rajta a ‘magánosítók’, mint véres koncon a sakálok. És ez így ment 15 éven át, mostanra már nem maradt szinte semmi a közös nemzeti vagyonból.”

Nikola: „És mit szólsz ahhoz, hogy a helyünkbe lépett Amerika? Az állami terror újabb és egyedüli bástyája. Irtózatos, mit művelnek, Angliával együtt Irakban. És ti is ezek mellé az aljasok mellé álltatok! Harcoltok, ahogy harcoltatok ellenkező előjellel azok ellen, akik nem hajtanak fejet az éppen regnáló erőszak hatalma előtt. Meg tudod ezt magyarázni?”

Narrátor: „Nem lehet ép ésszel megérteni. Ez csőd! Egyszer még megírom neked a véleményem erről a neokapitalizmusról, polgári demokráciáról, megpróbálom jól összeszedni a gondolataimat. Annyit most is mondhatok neked, hogy azért váltam feketeseggűvé, mert azt mertem mondani a Forradalom idején, hogy hazánkban nem mélyek a fasiszmus gyökerei. Ha most kérdeznének meg, mély, szomorú fejhajtással vallanám: tévedtem, IGENIS mélyek! Rendkívül, úgy tűnik, kiirthatatlanul mélyek! Az életem kísértete tévedés miatt szakadt a nyakamba! Szinte kacagtató, hogy a gengszterváltás előtti években engem, a feketeseggűt megfenyegettek, csak azért, mert tudták, nálatok tanultam. Azt mondták: tűzz vörös csillagot a sapkádra, hogy könnyebben leszedhessünk... És ki volt az illető? Az ostoba sztálinista vezérigazgató legfőbb seggnyalója!”

*

Narrátor, a fiatalemberré nőtt Kisunokával konyhaasztalnál iszogat és morfondírozva mondja monológját: „Azt hiszem ma nyugodtan ki lehet jelenteni, hogy a volt szocialista országok neokapitalizmusa és a polgári demokrácia csőd... Nem csődbe jutott, hanem születésétől fogva, módszereiben, az ÁLLAMPolgárok jelentős hányadának kifosztásában, kitzsításában, a nemzeti vagyon elkótyavetyélésében rejlik a csődje. Az számunkra pillanatnyilag másodlagos fontosságú kérdés, hogy az egész kapitalizmus is megreformálandó vagy megdöntendő rendszer. Hiába az eddigi legnagyobb hatékonysága - igaz, lehet, hogy már az se igaz, gondolj Kínára - és hiába tett 8-10 országot nagyon gazdaggá, az a tény, hogy az emberiség felét nyomorba taszította vagy ott tartja és végtelenül kizsákmányolja, súlyos csődhelyzetet jelent. Eleinte csak tréfálkozva mondtam és írtam, hogy a neokapitalizmus a zsákutcából kivezető zsákutca, de ma már komolyan állítom, hogy az aforizmam súlyos igazságot fejez ki. Zsákutcában vergődünk ismét, a zsák végéhez értünk... Nagyjaink verekednek a hatalomért és közben nem tudják levonni a legfontosabb tanulságot, hogy 16 évvel a genszterváltás után, miután kiürült a nemzeti vagyon zsákja, ugyanott tartunk az eladósodottsággal, mint akkor voltunk. Ha ez a rendszer nem gazember, akkor mi az?... Nem veszik észre, hogy a eddig a külföldiek privatizációs befizetései egyenlítették ki az örökké újratermelődő pénzügyi lyukakat, hogy most, miután üres a vagyontár, nincs tovább!!!... Ha utolsó mentsvárként nem kapaszkodunk meg az Európai Unió szoknyájában, becsődöl az ország... Csak az Európai Unió csöcsén csüngve élhetjük túl a katasztrófát, amit 16 év alatt összehoztak megint a rablóvezéreink ... Végre elkészült valami elfogadható terv, ami ezt a kapaszkodót jelenti, de végképp robbanásig feszíti a politikai küzdelmet, egy elmebajos ámokfutónak a hatalomért indított vad harcát ... Mi az eredmény? A félfasiszta, sőt fasiszta erők ismét előbújtak ulyukaikból, lengetik az utoljára, a II. világháború végén százezreket gyilkoló ultrafasiszta csöcselék zászlaját, kórusban üvöltik az akkori lózungokat, szítják a fajgyűlöletet.... Számomra az utóbbi napok negatív csúcsa az volt, amikor a közintézményt elfoglaló bűnözőket, köztörvényes bűnözőket, hármat, akit a börtönből kiengedtek és csak háziőrizetbe vettek, megtapsolta a tömeg és elénekelte tiszteletükre a Himnusz... Mindezt azzal indokolva, hogy a miniszterelnök hazudott?... Nyugaton röhögnek a naivitáson, hiszen ismerik az ősi meghatározást: ‘Mi a politika? A hazudozás magas művészete!’... Édes fiam, sötét országban élsz, légy nagyon óvatos!

És nagyon nyomaszt, amiket Emericusról hallani, hogy birodalmi besúgó volt... Érdekes, hogy a Kúria ex-elnöke nem említett ilyesmit. Lehet, hogy nem került elő a per során? ... Nikola mit szólna ehhez?? Sejthet-e valamit?... Én mélyen megrendültem... Hogy érintené, ha megtudná: lehetséges, hogy Nika is Emericus áldozatai közé tartozik?... Vajon a leghalványabb gyanú is bujkálhatott benne, hogy ő az apja tulajdonképpeni gyilkosa? Atyaúrsten, milyen világban élünk, élünk, fogunk élni???

Nem tudom, találkozunk-e még vele valaha is? Él-e még egyáltalán? Megmaradt-e a béke a szívében? Igen, biztos vagyok benne, hogy széles mosollyal ölelne meg.... És nem hagyná el panaszzó az ajkait!...

Neked meg adok egy végszót, gondolj bele és bölcsebb, ha aszerint élsz:

Ember - ha nem vagy kemény, mint a kő, erős, mint a bivaly, erőszakos, mint az oroszlán, sunyi, mint a róka -, ha nem tudod befészkelni magad a galád elitbe, hagyd fel minden reménnyel.”

2006.10.06

